

forsøk ute på Momyrene hvor Sør-Trøndelag landbruksselskap driver kolonisasjon. Man hadde, uttalte Grande, ved disse forsøk høstet meget viktige resultater m. h. t. forholdene slik som de arter sig ute mot kysten med stor nedbør.

I diskusjonen forøvrig deltok dr. Solberg, fylkesagronom Næsgård, ingeniør Braadlie og foredragsholderen.

MYRENE I IDD OG AREMARK HERREDER, ØSTFOLD FYLKE.

Av Aasulv Løddesøl og J. Heggelund Smith.

IDD OG AREMARK herreder i Østfold har ifølge jordbrukstellingen i 1929 et totalareal av henholdsvis 382,15 km.² og 322,60 km.². De nevnte herreder er i utstrekning de største i Østfold, idet ingen andre av fylkets herreder har over 300 km.² i samlet areal. Landarealet utgjør i Idd 355,47 km.² og i Aremark 288,44 km.². De to herreder ligger i den sydøstlige del av fylket og er begge «opland» til Halden by.

Idd herred ligner av form et rektangel og grenser mot nord til Berg, mot øst til Aremark og delvis til Sverige, mot syd til Sverige og mot vest til Sverige og Iddefjorden.

Aremark er et forholdsvis langstrakt herred, som i syd går ut i en splss mellom Sverige og Idd. Mot øst grenser Aremark til Sverige, mot sydvest til Idd, mot vest til Berg og Degernes og mot nord til Øymark herred.

Kommunikasjoner: Begge herreder har gode kommunikasjoner. Idd har jernbanen Halden—Kornsjø—Sverige, foruten mange gode veier. Det er således veiforbindelse med Sverige over Kornsjø, i Enningdalen, ved Tislingmoen og dessuten ferjested over Iddefjorden ved Bakke. For øvrig går det rutebiler fra Halden til alle kanter av herredet.

Aremark har ingen jernbane, men veinettet er forholdsvis godt utbygget, idet det går veier på begge sider av Tistedalsvassdraget foruten flere mindre veier (kfr. kartet). Det er daglig rutebilforbindelse Strømsfoss—Halden og Strømsfoss—Rakkestad st. Dessuten går det rutebil fra Halden gjennom Aremark til Ørje.

Folkemengde: Idd herred har ifølge folketellingen i 1930 en samlet befolkning på 6125 hjemmehørende personer eller 17,23 pr. km.² landareal. Av mere tettbebyggede strøk nevnes Eskeviken, Nokkedalen, Osdalen og Liholdt langs Iddefjorden. I alt er det i forannevnte telling under «Hussamlinger på landet» opført 1539 personer i Idd herred.

De fleste gårder ligger i Klepperkroken, på Iddesletten og i Enningdalen.

Folkemengden i Aremark utgjorde i 1930 i alt 1578 hjemmehørende personer eller 5,47 pr. km.² landareal. Her fordeler bebyggel-

sen sig nokså jevnt på begge sider av vassdraget uten noen videre tettbebyggelse.

Idd og Aremark er forholdsvis tynt befolket sammenlignet med Østfold fylke for øvrig. Ifølge tellingen i 1930 er nemlig den gjennomsnittlige befolkningstetthet 31,46 personer pr. km.² landareal i Østfold fylkes bygder.

Fjellgrunnen.*) Det faste fjell i Østfold består overveiende av gneis og granitt og utgjør den sydlige del av det store østlandske grunnfjellsområde som strekker sig nordover helt til Trysil og Engerdalen.

I Idd herred består fjellgrunnen i Signebøenfjellet, ved Iddefjorden og nordover til Halden og Femsjøen av granitt, og de østre deler av gneis.

Iddefjordsgranitten tilhører de yngre deler av grunnfjellet og er i almindelighet finkornet, av lys grålig til rødlig farve. Den viser ofte vakker benkning og brukes i stor utstrekning til bygnings- og gatesten. Til sine tider har det vært ganske stor eksport av sten herfra, og en betydelig del av Ids befolkning har vært beskjeftiget i granittbruddene.

I Aremark består det faste fjell mest av gneis som til dels forekommer i steile og foldete lag. Kvarts- og feltspatførende pegmatittganger har man i Årbugruben (like ved myr nr. 35), men driften er nu innstillet. Ved Funken og Kornelius seter i nordøstlige del av herredet finnes klebersten i grunnfjellet.

De løse jordlag: I Idd består de løse jordlag av morenejord, sand-, leir- og myrjord. Det er to morenerekker som tilhører raene: De ytre raer går fra Kornsjø langs jernbanelinjen til Prestebakke og Aspedammen, og videre til Halden med enkelte avbrytelser. 5—7 km. lenger nord går det morener fra søndre ende av Boksjøen til nordre ende av Ørsjøen og videre til Tistedalen. Denne siste morene hører til det egentlige hovedra i Østfold, som er tydeligst utviklet mellom Moss og Sarpsborg. I morenematerialet er det flere steder grustak, f. eks. langs jernbanelinjen.

I de lavere deler består de løse jordlag mest av marint leir, men fra morenene er det skyllet sand utover leiret slik at en stor del av kulturjorden består av sandjord.

Større og mindre myrer finnes omtrent over hele herredet, de største myrer ligger ved Aspedammen og øst for Ørsjøen.

I Aremark består de løse jordlag av morener i de høiereliggende strøk og marint leir i de lavereliggende. Dessuten finnes en mengde myrer spredt over hele herredet.

På flere steder forekommer skjellsand, der brukes som jordforbedringsmiddel. Av skjellbanker nevnes bankene vest for Kilesjøen

*) Vesentlig efter K. O. Bjørlykke: Jordarter og jordsmonn i Østfold fylke. Skrifter utgitt av Det Norske Videnskaps-Akademi i Oslo. I. Mat.-Naturv. Klasse. 1933, Nr. 3.

og ved Moen. På sistnevnte sted finnes skjell-lag av flere meters tykkelse.

Den dyrkede jord i Aremark er oftest leirholdig og av ganske god kvalitet.

Topografi: I Idd ligger den marine grense ca. 165 m. o. h. Asene øst for Ørsjøen, Klepperfjellet og åsene omkring Aspedammen ligger over denne grense og tilhører således det supramarine terreng. Bare en liten del av herredet ligger dog høiere enn 200 m. o. h.

Den overveiende del av den dyrkede jord ligger på de brede, åpne sletter, Enningdalen i syd, Iddeletten omkring Idd kirke og Klepperkroken syd for Tistedalen. Ellers er landskapsformen gjennomgående mere kupert enn i de fleste andre bygder i Østfold.

Det finnes ingen større elver, når undtas Tistedalsvassdraget på grensen mot Berg. Derimot er det en mengde bekker og mindre vassdrag som kommer fra herredets tallrike vann og innsjøer. Av større sjøer nevnes Nordre Kornsjø, Nordre og Søndre Boksjø på grensen mot Sverige, Ørsjøen nord for Prestebakke samt Store Erte-vann i herredets nordlige del.

A r e m a r k er et typisk skog- og jordbruksherred. Storparten av gårdene er beliggende på begge sider av Tistedalsvassdraget i en høide av vel 100 m. o. h. Sydspissen av herredet samt åsene øst og vest for vassdraget ligger over den marine grense, men bare en mindre del av herredet ligger høiere enn 200 m. o. h.

Av innsjøer nevnes Store Lee på grensen mot Sverige samt Aremarksjøen og Aspernsjøen i Tistedalsvassdraget.

Herredets beste skogmark ligger øst for vassdraget. I «Vestfjellet», på grensen mot Degernes og Berg, er det overveiende mindre god skogmark. Heller ikke i herredets sydlige del kan skogmarken måle sig med «Østfjellet».

Myrinventeringer i Idd og Aremark.

Det norske myrselskaps myrinventeringer i Idd og Aremark er utført sommeren 1937 med bidrag av Rådet for Teknisk Industriell forskning. Som grunnlag for undersøkelsen er brukt N. G. O.s originalkopier i mst. 1 : 50,000. Imidlertid er de fleste myrer forholdsvis små, og kartene i nevnte målestokk angir som regel ikke myrarealet med tilstrekkelig nøiaktighet. Til kontroll av arealet er de aller fleste myrer skrittet op og enkelte målt med målebånd. For noen ganske få myrstreknings vedkommende, som er meget opdelt av holmer og skogtanger, har vi bedømt hvor stor prosent myrarealet utgjør av det samlede areal og derefter beregnet myrarealet. Ved systematiske boringer er dessuten myrenes dybde og torvlag undersøkt og innholdet av brenntorv og strøtorv beregnet. De nye kart er utarbeidet er her reproduisert i mst. 1 : 200,000. Alt markarbeide er utført av sistnevnte av denne artikkels forfattere.

Det er tidligere flere ganger foretatt myrundersøkelser i Østfold. Av slike undersøkelser nevnes:

1. Axel Blytt: «Takttagelser over det sydøstlige Norges torvmyrer», (Videnskabselskapets skrifter, Kristiania, 1882).
2. G. E. Stangeland: «Torvmyrer innen kartbladet Sarpsborgs område», (N. G. U.s Skrifter nr. 5, 1891).
3. Jens Holmboe: «Planterester i norske torvmyrer», (Videnskabselskapets skrifter, Kristiania, 1903).
4. Videre har Gunnar Holmsen beskrevet myrene omkring Aspedammen i «Torvmyrenes lagdeling i det sydlige Norges lavland», (N. G. U.s Skrifter nr. 90, 1922).
5. Fylkesagronom Johs. Iversen's skrift «Om torvstrø og torvstrølag i Smålenenes amt» (utgitt av Det kgl. selskap for Norges Vel's jordbunnsutvalg, 1909), gir en orientering om anskaffelse og bruk av torvstrø ved opsamling av husdyrgjødsel.
6. I noen år under og etter verdenskrigen blev det satt igang en temmelig sterk brenntorvdrift på en del myrer ved Ør og Aspedammen i Idd. I den anledning har den svenske torvingeniør Arne Rasmussen gitt en detaljert beskrivelse av myrene ved Ør. For øvrig har bl. a. ingeniørene J. G. Thaulow og A. Ordning undersøkt flere myrer i Idd og Aremark. Disse sistnevnte undersøkelser er imidlertid ikke publisert.

Myrtyper. Som ved de tidligere undersøkelser er myrene klassifisert etter dr. Gunnar Holmsens system (N. G. U.s skrifter nr. 99, 1923). Det er i alt utskilt 6 typer, nemlig gressrik mosemyr, lyngrik mosemyr, gressmyr, krattmyr, furuskogmyr og bjørkeskogmyr. Forskjellige myrtyper går imidlertid gradvis over i hverandre, og grensene er derfor ikke alltid lette å bestemme. Særlig gjelder dette skillet mellom gressrik og lyngrik mosemyr.

Vegetasjonens sammensetning.

1. Gressrik mosemyr. Bunnvegetasjonen på denne myrtype består mest av kvitmoser (Sphagnumarter) med reinlav (Cladonia), tranebær (Oxycoccus palustris) og soldugg (Drosera). De dominerende planter er som regel enhodet myrull (Eriophorum vaginatum) og bjørnskjegg (Scirpus cæspitosus). På våte partier med tykt moselag treffes starrarter (carex) og bukkeblad (Menyanthes trifoliata) og enkelte steder takrør (Fragmites). Blåtopp (Molinia caerulea) og rome (Narthecium ossifragum) finnes også, den siste gjerne i småflekker ute på myren og langs kantene. På mange myrer utgjør pors (Myrcia gale) og røsslyng (Calluna vulgaris) en del av plantebestanden, og dessuten finnes krekleng (Empetrum nigrum), litt kvitlyng (Andromeda polifolia) og klokkeling (Erica Tetralix) og av og til bjørnemose (Polytrichum). Av trær påtreffes enkelte furu (Pinus silvestris) og bjørk (Betula verrucosa).

2. Lyngrik mosemyr. Vegetasjonen i bunndekket er omtrent som

Myrens			Myrtype og areal i dekar					I alt	
Nr.	Navn og beliggenhet	H. o. h. m	Mosemyr		Gressmyr	Krattmyr	Skogmyr		
			Gressrik	Lyngrik			Furu		Bjørk

Denne tabell vil av plasshensyn ikke bli tatt med her.

for foregående myrtype, men som regel med mere reinlav, idet de lyngrike mosemyrer ofte er tørrere. Den dominerende plante er røsslyng, og sammen med denne vokser blokkebær (*Vaccinium uliginosum*), moltebær (*Rubus chamaemorus*), enhodet myrull, bjørnskjegg, tyttebær (*Vaccinium Vitis idæa*) og pors. I almindelighet vokser også furu på disse myrer, mens planter som starrarter, blåtopp og takrør treffes forholdsvis sjeldne.

3. Gressmyrene har en mere frodig og artsrik vegetasjon enn de foregående myrtyper med starrarter, enhodet myrull, bjørnskjegg og blåtopp som dominerende planter. Nokså almindelig, men forholdsvis spredt forekommer rome, bukkeblad, takrør, myrhatt (*Comarum palustre*), sneller (*Equisetum*), tepperot (*Potentilla erecta*), myrviol (*Viola palustris*), og noe sjeldnere flerhodet myrull (*Eriophorum angustifolium*) og hvein (*Agrostis*). Av trær og lyngvekster nevnes bjørk, furu, gran (*Picea excelsa*), pors, røsslyng, kvitlyng, klokkeling og tranebær. Dvergbjørk (*Betula nana*) forekommer sparsomt på ganske få myrer, f. eks. i Signebøenfjellet og ved Aspedammen. I bunndekket finnes bjørnemose sammen med enkelte kvitmoser.

4. Krattmyr. Denne myrtype er meget lite utbredt innen området. Foruten småbjørk og pors, der er de dominerende planter, treffes starrarter, bjørnskjegg, bukkeblad, myrull, sneller, blåtopp, rome, skogstjerne (*Trientalis europæa*) og noen lyngvekster.

5. Furuskogmyr. Her dominerer furu, men ellers finnes omtrent samme plantebestand som på de lyngrike mosemyrer. Kvitmoselaget er tykt og myrene tuete med reinlav, krekling og tranebær. Her og der forekommer brunmose (*Hypnum*) i tuene. For øvrig er de almindeligste planter røsslyng, blokkebær, blåbær (*Vaccinium Myrtillus*), tyttebær, moltebær, myrull, bjørnskjegg og pors. Mellom tuene på våtere partier vokser hist og her noen starrarter og bukkeblad. Av trær finnes foruten furu litt småbjørk og gran.

6. Bjørkeskogmyrene er våte myrer og som regel små. De har en forholdsvis kraftig vegetasjon med bjørk, gran og gråor (*Alnus incana*) som de viktigste treslag. De almindelige myrplanter myrull, bjørnskjegg, starrarter, pors, tranebær og moltebær treffes regelmessig. Dessuten finnes einer (*Juniperus communis*), tyttebær, marimjelde (*Melampyrum pratense*), myrhatt, myrviol, bukkeblad, sneller og en enkelt maiblomst (*Majanthemum bifolium*) og skogstjerne. Kvitmoser i blanding med bjørnemose finnes enkelte steder.

Myrarealet. Ifølge våre undersøkelser utgjør det samlede myrareal i Idd og Aremark henholdsvis 14,060 dekar og 8037 dekar. Myrer med mindre areal enn 10 til 15 dekar er i almindelighet ikke tatt med. Av slike småmyrer finnes det nemlig mange i begge herredene, og det vilde kreve uforholdsmessig meget arbeide å ta disse med. Hvor stort samlet areal disse småmyrer utgjør, er ikke godt å si. Det blir dog forholdsvis lite sammenlignet med de undersøkte arealer. Det er i Idd undersøkt 159 myrer og i Aremark 199 myrer som alle er inntegnet på utarbeidede kartter i mst. 1 : 50,000. Alle myrer er nummerert og innført i en tabell som ser slik ut:

Dybde i m	Undergrunn	Utnyttelse		Eiendomsforhold	Merknader
		Nu	Muligheter		

I tabell 1 finnes et sammendrag av myrarealet for de to herreder og likeså er opført den prosentvise fordeling av arealet av de enkelte myrtyper.

Tabell 1.

Sammendrag av myrrealene i Idd og Aremark herreder.

Myrtype	Idd		Aremark	
	Dekar	%	Dekar	%
Gressrik mosemyr . . .	6,143	43,68	3,117	38,78
Lyngrik mosemyr . . .	1,308	9,31	513	6,39
Gressmyr	4,699	33,42	1,583	19,70
Krattmyr	66	0,47	104	1,29
Furuskogmyr	1,149	8,17	2,117	26,34
Bjørkeskogmyr	695	4,95	603	7,50
Sum	14,060	100,00	8,037	100,00

Analyseresultater av en rekke jordprøver uttatt fra forskjellige myrtyper er meddelt i tabell 2. Prøvene er uttatt fra det

Tabell 2.

Analyser av jordprøver

Prøve nr.	Prøvene uttatt fra	Myrtype	Volumvekt (tørrestoff pr. l) g	pH-verdi
<i>Idd herred:</i>				
1	Myr nr. 5 Engemosen, midt på myren, nordre del	Gressmyr	178	4,53
2	Myr nr. 55 Vintermosen, nordre del	—, —	161	3,61
3	Myr nr. 61 Marthlandsmosen, midt på myren	—, —	120	4,53
4	Myr nr. 72 Gullundmosen, sydvestre del	Gressrik mosemyr	123	4,20
5	Myr nr. 100 Kavlebrumosen, midt på myren	Gressmyr	173	4,42
6	Myr nr. 111 Sørmosen, midt på myren	Gressrik mosemyr	87	4,32
<i>Aremark herred:</i>				
1	Myr nr. 4 Bredmosen mellom Bredmosetjern og veien	Gressrik mosemyr	103	4,55
2	Myr nr. 34 Teigslangemyr, ca. 400 m fra syd	Gressmyr	91	4,75
3	Myr nr. 48 ca. 50 m syd for Tutjernene	—, —	171	4,67
4	Myr nr. 53 Mosserødmosen i sydøstre del	Gressrik mosemyr	89	4,01
5	Myr nr. 53 Mosserødmosen i nordre del	—, —	110	4,01
6	Myr nr. 69 midt på myren, ca. 70 m fra nord	—, —	91	4,06
7	Myr nr. 77 Kvislermosen, ca. 100 m fra øst	—, —	114	3,80
8	Myr nr. 77 Kvislermosen, ca. 200 m fra øst	—, —	114	3,96
9	Myr nr. 108 ca. 135 m fra nordre kant	Krattmyr	144	4,19
10	Myr nr. 112 ca. 200 m fra søndre kant	Gressrik mosemyr	95	4,26
11	Myr nr. 134 Iglørødmosen, ca. 75 m fra syd	Bjørkeskogmyr	144	4,61

øverste 20 cm jordskikt.*) Det viser sig at prøvenes gjennemsnittlige volumvekt øker fra 103 gr. tørrstoff pr. l. for de gressrike mosemyrer til 149 gr. for gressmyrene. Innholdet av askebestanddeler er jevnt over lavt, til dels endog meget lavt. Den ene prøve fra bjørkeskogmyr viser dog et høyt askeinnhold, men det er sannsynlig at en bekk som renner et stykke borte, har ført sand innover myren i flomtider. Kalkinnholdet er gjennomgående lavt for alle prøvers vedkommende. Kvelstoffinnholdet er derimot noenlunde tilfredsstillende for enkelte myrer. Lavt kvelstoffinnhold viser alle prøver fra gressrik mosemyr.

Middeltallene for volumvekt, aske-, kvelstoff- og kalkinnhold i de forskjellige myrtyper er meddelt nedenfor:

Myrtype	Volumvekt g.	Aske %	N %	CaO %
Gressmyr (6 prøver)	149	5,58	2,627	0,298
Krattmyr (1 prøve)	144	7,04	2,704	0,131
Bjørkeskogmyr (1 prøve)	144	16,35	2,773	0,207
Gressrik mosemyr (9 prøver) ...	103	2,49	1,461	0,285

Alle undersøkte prøver viste sig å være sterkt sure med pH-verdier mindre enn 5,0. Største og minste pH-verdi var således 4,75 og 3,61.

*) Samtlige her meddelte analyseresultater fra 1937 er utført ved Statens landbrukskjemiske kontrollstasjon i Trondheim.

fra Idd og Aremark.

I vannfri jord			Pr. dekar til 20 cm dyp		Merknader		
Aske %	N %	CaO %	N kg.	CaO kg	Formuldingsgrad	Dybde m	Under- grunn
6,29	2,696	0,265	960	94	Vel formuldet	0,5	Sand
2,48	1,627	0,163	525	52	Vel formuldet	2,0	Sten
9,43	3,064	0,265	737	66	Noenlunde vel formuldet	2,0	Sand
3,53	2,171	0,239	533	59	Noenlunde vel formuldet	0,75	"
5,24	2,873	0,240	996	83	Vel formuldet	1,5	"
3,65	1,740	0,367	304	64	Svakt formuldet	3,0	Grus
3,78	2,028	0,612	420	127	Noenlunde vel formuldet	2,5	Leir
5,33	2,572	0,191	469	35	Svakt til noenlunde vel formuldet	over 5	
4,70	2,929	0,664	1004	228	Vel formuldet	3,5	Fjell
1,44	1,011	0,201	179	38	Svakt formuldet	over 5	
1,77	1,248	0,333	276	73	Noenlunde vel formuldet	"	
1,37	0,884	0,230	160	42	Svakt formuldet	"	
1,72	1,088	0,141	249	32	Noenlunde vel formuldet	1,5	Leir
1,49	1,064	0,195	243	45	Noenlunde vel formuldet	2,0	"
7,04	2,704	0,131	781	38	Noenlunde vel formuldet	2,0	Fjell
3,67	1,918	0,249	364	47	Svakt til noenlunde vel formuldet	3,0	Grus
16,35	2,773	0,207	800	60	Noenlunde vel formuldet	2,5	Leir

Tabell 3.

Analyser av brenntorvprøver fra Idd og Aremark uttatt 1937.

Prøve uttatt fra		Volum- vekt	Sam- men- holds- grad	I vannfritt materiale		Brenn- verdi i torv med 25 % vann kal.
Myr	Dybde m			Aske %	Brenn- verdi kal.	
<i>Idd herred:</i>						
Myr nr. 4	1,0	997	1 ÷	2,64	5418	3689
" " 42	1,0	674	1 ÷	2,82	5138	3480
" " 56, Lundenemosen II	1,0	930	1 ÷	4,80	5362	3652
" " 56 Do.	2,0	990	1	5,16	5432	3705
" " 56 Do.	1,0	801	1 ÷	5,67	5474	3738
" " 56 Do.	2,0	1015	1 ÷	9,58	5138	3495
" " 57, Bredmosen . . .	1,0	764	1	4,04	5390	3671
" " 63, Lundenemosen I	1,0	730	1	3,66	5138	3481
" " 63 Do.	2,0	787	1 ÷	5,72	5264	3580
<i>Aremark herred:</i>						
Myr nr. 4, Bredmosen . .	1,0—3,0	810	1 ÷	6,03	5250	3571
" " 53, Mosserødmosen	0,5—4,0	276	2 ÷	5,28	4900	3306
" " 53, Do.	0,5—4,0	368	2	5,45	5026	3401
" " 79, Fjeld store mose	1,0—3,0	574	2	5,44	5166	3506
" " 111, Jakobs myr . .	1,0—3,0	791	1	5,56	5250	3569

I tabell 3 er meddelt analyseresultater av brenntorvprøver uttatt sommeren 1937. Brennverdien av disse prøver er jevnt over høi, idet bare to prøver viser vesentlig lavere brennverdi enn 3500 kalorier i torv med 25 % vanninnhold.

En prøve viser temmelig høit askeinnhold, men gjennemgående må askeinnholdet betegnes som middels høit, 2 prøver viser lavt innhold av aske (mindre enn 3 %). Volumvekten er bortsett fra to prøver fra Mosserødmosen i Aremark ganske høi og de fleste prøver viser bra sammenholdsgrad. Analyseresultatene av tidligere uttatte brenntorvprøver fra Idd herred er opført i tabell 4. Brennverdien er ikke bestemt undtagen for 3 prøver, og disse viser, bortsett fra en prøve som er uttatt fra overflaten av Lundenemosen II, omtrent samme verdier som prøvene i tabell 3. Det samme er tilfelle for askeinnholdets vedkommende, mens volumvekten gjennemgående er noe lavere.

Fra strøtorvmyrer blev det uttatt 8 prøver, og analyseresultatene er meddelt i tabell 5. Vannopsugningsevnen i torv med 20 % vann varierer mellom 4,4 og 10,0 ganger prøvens egen vekt. Dette betegner

Tabell 4.

Analysér av tidligere uttatte brenntorvpróver fra Idd.

Myrens			Under- søkt år	Aske 0/0	Vo- lum- vekt	Brennverdi i kalorier	
Navn	Nummer på kartet	Beliggen- het				I vann- fri torv	I torv med 25 0/0 vann
Langmyren	75	200 m fra jernbane- spor	1918	5,17	750		
Gjeddelundsmosen	109	Ved Ør	1909	3,50	680	5047	3412
Langemyr	75	Ca. 2 km fra Aspedam- men st.	1917	9,14	750		
Bømosen	Sydlig halvdel av 72	Ca. 2,5 km fra Aspe- dammen	1917	5,48	540		
Gullundsmosen . . .	Nordlige halvdel av 72	Do.	1915	7,03	710		
Do.	Do.	Do.	1915	2,52	340		
Do.	Do.	Do.	1915	5,00	340		
Do.	Do.	Do.	1915	3,94	350		
Bløtemyr		Ved Hov	1917	13,73	680		
Lundenmosen I . .	63	2 km fra Aspe- dammen	1905	2,96	810	5316	3613
Lundenmosen II .	56	Do.	1936	1,54	620	4492	2992
Jørnesmose I . . .	78	Ca. 1/2 km fra Aspe- dammen	1917	4,70	710		
Jørnesmose II . . .	78	Do.	1917	6,80	560		
Paulsbomosen . . .	26 b	Ved jern- banelinjen	1917	2,61	620		
Schibsteds myr . .	66	Ved myr nr. 56	1917	3,08	870		

mindre god strøtorv, men det skal bemerkes at vi ikke har tatt analysepróver fra alle strøtorvmyrer i de to herreder. I tabellene 6 og 7 er imidlertid alle strøtorvmyrer opført. Flere av myrene er i marken

Tabell 5. Analyser av strøtorvprøver fra Idd og Aremark 1937.

Prøve tatt fra		Aske i vannfri torv o/o	Vannopsug- ningsevne i torv med 20 o/o vann
Myr	Dybde m		
<i>Idd herred:</i>			
Myr nr. 106, Store Stenslundmose	1,5	3,01	10,0
" " 152, Karimosen	0,5—2,0	1,93	6,9
<i>Aremark herred:</i>			
Myr nr. 54	0,5—1,0	1,40	5,6
" " 56	0,5—1,0	1,73	5,9
" " 116, Langemose	0,5—1,0	2,55	8,5
" " 132, Kirkengmosen	0,5—1,0	2,74	4,4
" " 195, Kløppemosen	0,5—2,0	1,62	8,8
" " 199, Rompemosen	0,5—2,0	2,23	8,4

blitt bedømt som mindre gode strøtorvmyrer, og andre som noenlunde gode. Den viktigste utnyttelse av strøtorvmyrene i Idd og Aremark blir å skaffe strø til bruk på gårdene, og til dette ansees de fleste strøtorvmyrer godt brukbare.

En oversikt over de to herreders brenntorv- og strøtorvmyrer er meddelt i tabellene 6 og 7. Den samlede kubikkmasse for Idd utgjør 9,832,000 m³ brenntorv og 1,834,000 m³ strøtorv. Disse kubikkmasser fordeler seg på i alt 60 myrer, hvorav 36 bare inneholder brenntorv og 17 bare strøtorv, 7 myrer inneholder både brenntorv og strøtorv.

I Aremark er den samlede kubikkmasse beregnet til 3,248,000 m³ brenntorv og 1,625,000 m³ strøtorv. Her er medtatt i alt 69 myrer, av disse inneholder 24 bare brenntorv, 34 bare strøtorv, mens 11 inneholder både brenntorv og strøtorv.

I mange tilfelle er brenntorven dekket av et mere eller mindre tykt lag dårlig humifisert torv, og dette lag er ikke medregnet i kubikkmassen. Heller ikke er det underste 50 cm torvlag regnet med. Areal og kubikkmasse for myrene nr. 99, 100, 101, 102, 103, 106, 108 og 109 («Ørmyrene») er tatt efter ingeniør Arne Rasmussens undersøkelser i 1916. Den kubikkmasse som er tatt av myrene efter 1916 er trukket fra de av Rasmussen opgitte tall. Som det fremgår av tabellen under rubrikken for «Merknader», er det for nevnte myrer regnet med myrens setning efter grøfting. Dette er nemlig ikke gjort for de andre myrer.

Det er av interesse å vise hvor store de brenntorvmasser er som ligger tilnærmet i dagen og ikke er overdekket av tykke lag av torv som kanskje ikke er særlig godt skikket hverken til strøtorv eller

brenntorv. For Idd herreds vedkommende har vi i alt 20 myrer med et samlet areal av 2945 dekar hvor det dårlig fortorvede lag over brenntorven er lik eller mindre enn 0,3 m. Den samlede kubikkmasse i disse myrer er 6,867,000 m³ råtorv. I Aremark har vi i alt 7 slike myrer med et samlet areal av 152 dekar og en kubikkmasse av 275,000 m³ råtorv. I de to herreder tilsammen finnes altså vel 7 mill. m³ råtorv som må betegnes som meget lett tilgjengelig sett ut fra den synsvinkel som her er gjort gjeldende. Opgjør vi resultatene med 0,5 m overdekking som utgangspunkt får vi at det i Idd og Aremark i alt finnes ca. 10,6 mill. m³ råtorv fordelt på i alt 51 myrer som ligger innen nevnte grense (jfr. tabellene 6 og 7).

Myrene i Idd herred.

Myrarealet i Idd herred utgjør ifølge våre undersøkelser 14,060 dekar. Herav faller ca. 43,7 % på gressrik mosemyr, ca. 9,3 % på lyngrik mosemyr, ca. 33,4 % på gressmyr, ca. 0,5 % på krattmyr, ca. 8,2 % på furuskogmyr og ca. 4,9 % på bjørkeskogmyr. I alt utgjør myrene 4 % av herredets landareal. Det undersøkte myrareal fordeler sig på 159 myrer som ligger spredt over hele herredet (kfr. kartet). De største sammenhengende myrstrekninger har man ved Aspedammen st. nord og syd for Folkevannet. Her ligger bl. a. myr nr. 72, Gullundmosen, der er den eneste myr i Idd som har et flateinnhold større enn 1000 dekar.

Øst for Ørsjøen, fra Kobbelund i syd til Torgalsbøen i nord, finnes også mange forholdsvis store myrer. På flere av disse var det i sin tid betydelig brenntorvdrift, og det samme er tilfelle med mange av myrene ved Aspedammen.

I Signebøenfjellet i sydvestre del av herredet ved grensen mot Sverige, samt omkring Mosekasa syd for Prestebakke har man også forholdsvis mange myrer nokså samlet. Langs grensen mot Sverige i øst og i herredets nordlige del er myrene som regel små og ligger mere spredt. I nordvestre del langs Iddefjorden ligger få og små myrer.

Myrenes dybde varierer, men forholdsvis få myrer er dypere enn 5 m. Bunnen består i almindelighet av sand, grus eller leir. Ikke sjelden treffes fjell ved borer, men bare undtagelsesvis ligger hele myren direkte på fjellundergrunn. Fortorving og formulding varierer en del med myrtypene. Mosemyrene har som regel et tykt moselag, er i almindelighet mindre formuldet enn gressmyrene, og først et stykke under overflaten er fortorvingen mere fremskreden. Både formulding og fortorving er oftest kommet lengst for gressmyrenes vedkommende.

Dyrkingsmyrer. Av det samlede myrareal har ca. 40 % eller vel 5650 dekar under befaringen fått karakteren D 3—4 eller bedre.*)

*) Jfr. Medd. fra Det norske myrselskap 1935, side 76.

Nr.	Myrens Navn og beliggenhet	Areal i dekar			Torvlagets midlere tykkelse i m før grøfting		Dårlig fortortret lag over brenntorven m
		Brenntorv	Strørtorv	Ialt	Brenntorv	Strørtorv	
2	Vest for Langvannet, ca. 3 km fra Smedsrød	85	—	228	ca. 0.75	—	ca. 0.5
4	Ligger 5—600 m. syd for Lunden	50	—	50	- 2.0	—	- 0.6
13	Syd for veien til Sverige ved Tislingmoen	—	20	23	—	0.5—1.0	—
15	Tronsmose, 1,5 km sydøst for Sandhaug	35	35	35	ca. 2.0	ca. 1.5	ca. 1.5
17	Syd for Skogen	—	15	15	—	- 3.0	—
18	Bredmosen, vest for Bråtane ..	50	—	160	ca. 2.0	—	ca. 0.5
21	Sydvest for Skjeggerød	15	—	45	- 2.0	—	- 0.7
23	Nordvest for Skjeggerød	40	—	42	- 3.0	—	- 0.5
26 a	Bastemosen, ved veien til Kornsjø	—	50	50	—	ca. 2.0	—
26 b	Paulsbomosen, nord for Paulsbo	16	16	17	ca. 2.0	- 1.0	ca. 1.0
27	Sydøst for Paulsbo	20	20	22	- 1.5	- 1.0	- 1.0
29	Stormosen, 2 km vest for Kornsjø	—	50	58	—	2.0—2.5	—
30	Småmosen, vest for myr nr. 29	—	20	25	—	1.5—2.0	—
31	Syd for Moen	20	—	22	ca. 2.0	—	—
32	Nordøst for Finsviken	—	32	32	—	ca. 1.5	—
33	Valmyrmosen, syd for Lange tjern	—	20	23	—	- 0.9	—
35	Stensrødmosen, syd for Stensrød	180	150	188	ca. 3.0	- 1.0	ca. 1.0
36	Sydvest for myr nr. 35	40	—	40	- 2.0	—	- 0.6
37	Syd for myr nr. 36	25	—	25	- 1.2	—	- 0.3
38 a	Syd for Bloktjern	130	130	133	- 2.0	ca. 1.0	- 1.0

* Ved klassifikasjon av brenntorven er benyttet v. Posts skala (Instruksjon for kvalitative

Kubikkmeter		Undergrunn	Eier	Merknader
Brenntorv	Strøtorv			
60,000	—	Sand, grus, fjell, leir	Kristen Smestre, Enningdalen	Gjennemgående god brenntorv. Kan grøftes til Langvann, som måtte senkes.
100,000	—	Sand, sten	Jens og Anders Signebøen, Enningdalen	Brenntorven bare noenlunde god. Under 70 cm som regel H 6.*
—	12,000	Sand, leir	Berby gård	Myrens dybde fra 1,5 til over 5 m, men ujevnt omdannet.
68,000	50,000	Sten, grus	Arthur Jensen, Greisrød	Myren er grøftet for skog. Gjennemsnittlig dybde ca. 4 m. Brenntorv H 5—7. Strøtorv H 3 og H 3—4.
—	45,000	Ikke bunn i 5 m	Johan Svendsen, Skogen	Strøtorven er vel meget omdannet.
100,000	—	Grus, fjell	Nils Rød, Enningdalen, m. fl.	Brenntorven noenlunde god. Myren kan grøftes mot syd, hvor den er dypest (ca. 3 m).
30,000	—	Grus, sand	Harald Skjeggerød, Kornsjø	Dybden 2—4 m. Utenom arealet med brenntorv er myren ujevnt omdannet.
120,000	—	Leir, sten	Svend Bollerød	Dybde 2—5 m. Brenntorven H 5—8. Stubber i ca. 2½ m dybde.
—	100,000	Sand	Harald Skjeggerød	Dybde 2½ til over 5 m. Strøtorven ikke alltid av beste sort. Under brenntorv, H 5—6.
32,000	16,000	Leir		Øvre 10 til 15 cm en del formuldet og strøtorven var ikke av beste slags. Myren nokså fast, og brenntorven noenlunde god.
30,000	20,000	Leir		Dybde ca. 3 m. Mindre god strøtorv.
—	110,000	Sten, grus	Ingeborg Vigen	Dybde 2,5 til over 5 m. Øverst er myren litt formuldet. Dårlig fortorvet under strøtorven.
—	35,000	Grus, leir	Ingeborg Vigen	Dybde 2—3 m. Strøtorven ser ut til å være best omkring 1 m.
40,000	—	Grus	Severin Martinsen, Kornsjø	Dybde 1—4 m. På denne myren har det tidligere vært taff brenntorv.
—	48,000	Sand, leir	C. Bang	Dybde 1,5 til 5,5 m. Til dels meget blaut. Gjennemgående dårlig fortorvet under strøtorven.
—	18,000	Sand, grus	Ingeborg Vigen	Dybde 1,5 til vel 2 m. Dårlig strøtorv i nordkanten av myren.
540,000	150,000	Sand, grus, leir	Olaf Sørbuer	3,5 til over 5 m dyp. Strøtorven er ikke god over hele myren, men 1 m er brukbar. Brenntorven er ofte dårlig, iallfall til 2 m dybde.
80,000	—	Leir	Svend Buer	Dybde 3—4 m. Bevokset med gran, bjørk og furu. H 6—9 fra 60—70 cm
30,000	—	Leir		Dybde ca. 2 m. God brenntorv. Bjørk- og furuskogmyr. Bra utløp.
260,000	130,000	Leir		Dybde 2 til over 5 m. Strøtorven er ikke av beste sort. Det samme er tilfelle med brenntorven.

Nr.	Myrens Navn og beliggenhet	Areal i dekar			Torvlagets midlere tykkelse i m for grøtting		Dårlig fortorvet lag over brenntorven m
		Brenntorv	Strørtorv	Ialt	Brenntorv	Strørtorv	
40	Asenmosen, vest for Asen	—	70	70	—	ca. 1.0	—
42	Omkring Grøtjern, syd for Sætre	80	—	102	ca. 3.0	—	ca. 0.4
46	Vest for Paulsbo	35	—	35	- 1.5	—	- 0.3
47	Vest for myr nr. 46	27	—	27	- 1.5	—	- 0.5
55	Vintermosen, ved Doktorseter..	50	—	170	- 2.2	—	- 0.3
56	Lundenmosen II, sydøst for Aspedammen	200	—	200	- 1.5	—	—
58	Julsrødmosen, syd for Bredkas	35	12	36	- 2.0	ca. 1.0	ca. 1.0
60	Engemosen, syd for Holmberg	25	—	70	- 1.2	—	—
63	Lundenmosen I, syd for myr nr. 56	425	—	445	- 3.0	—	—
65	Vestmyren, vest for myr nr. 63	70	—	82	- 2.3	—	ca. 0.4
66	Fiskeløsmosen, nordøst for myr nr. 56	34	—	36	- 2.0	—	—
69	Blakmosen, ved veien til Ør ...	130	—	200	- 2.0	—	—
70	Hauglimosen, nord for Gullund	—	180	207	—	ca. 1.0	—
71	Øst for veien til Gullund	80	—	88	ca. 1.5	—	ca. 0.3
72	Gullundmosen, ca. 3 km fra Aspedammen	460	—	1030	- 2.5	—	—
74	Karl Jensens mose, nord for Aspedammen	40	—	45	- 1.3	—	ca. 0.5
75	Langemyr, ca. 600 m nord for Herrebøkasa stoppested	90	—	90	- 2.6	—	- 0.4
78	Jørnesmosen, ca. 2 km fra Aspedammen	38	—	44	- 1.6	—	—
79	Ca. 3 km vest for Aspedammen	—	60	60	—	ca. 1.5	—
81	Bredmosen ved Folkevannet ..	15	—	78	ca. 1.5	—	—
83	Nordøst for Doktorseter	40	—	170	- 2.0	—	ca. 0.6
86	Dikesmosen, syd for Prestebakke	30	—	30	- 1.5	—	1—1.5
94	Øst for Bollerød	—	50	57	—	ca. 2.0	—

Kubikkmeter		Undergrunn	Eier	Merknader
Brenntorv	Strøtorv			
—	70,000	Leir	Andreas Opsahl	Dybde 2,0 til over 5 m. Strøtorven er noenlunde god. Brenntorv fra 2 m, men ofte ujevnt omdannet.
240,000	—	Leir, sand	John Liaklev	Dybde 2 til over 5 m. Bra brenntorv. Det vokser nok så meget furu og noe smågran.
45,000	—	Sand, sten, gytje	Do.	Dybde 2—5 m. Ganske god brenntorv. Lett å grøfte.
40,000	—	Grus, sten	Do.	Dybde 2—4 m. Myren lang og smal.
110,000	—	Sten, grus	Trine Thorvaldsen	Brenntorv i nordre del. Dybde 2 til over 5 m. Bra dyrkingsmyr.
300,000	—	Leir	Det norske myrselskap	Fin brenntorv. Har vært tatt torv tidligere.
70,000	12,000	Sand, leir		Bra strøtorv i nordre ende. Brenntorven mindre god øverst.
30,000	—	Sand	M. Holmberg m. fl.	Dybde ca. 1,5 m. Brenntorv i sydlige del. Tar stikktorv her. Bra torv.
1,275,000	—	Leir	Arnt Lundene	Best torv i nordre del. Avtorvet ca. 16 dekar.
160,000	—	Grus, sten	Do.	Har vært tatt torv i østre kant. Torven er noenlunde god.
72,000	—	Sand, leir, fjell	Hans Lie	Fin brenntorv. Gammel torvgrav langs østre kant.
260,000	—	Fjell, sand, grus	Hans Stumberg	God torv. Må sprenges utløp. Ca. $\frac{1}{3}$ av myren er helst dyrkingsmyr.
—	180,000	Sand	Bl. a. Olaf Gullund	Myren er blaut og oftest over 5 m dyp. Strøtorven er ikke god.
120,000	—	Leir	L. Haug	Brenntorven er ikke særlig god. Myren er vel formuldet, god dyrkingsmyr.
1,150,000	—	Sand, leir	Hans Stumberg	Brenntorv i nordre del. Har tatt torv her tidligere. Torven noenlunde god. Dybde 0,5—4,5 m.
50,000	—	Sand, fjell	Idd kommune	Brenntorven noenlunde god.
230,000	—	Sand, fjell	Do.	Dybde 2 til over 5 m. Brenntorven bare noenlunde god. Har tatt torv her før. Grøftes mot syd.
60,000	—	Fjell, leir	Heier gård	Noenlunde god brenntorv. Ligger like ved vei. Har tatt torv her før.
—	90,000	Leir		Ligger ved vei. Tatt litt strø. Myren kan lett grøftes. Bra strøtorv.
22,000	—	Sand	Heierkas gård	Brenntorven er noenlunde god og her er tatt litt stikktorv.
75,000	—	Sand, leir	John Liaklev	Myren er vel formuldet og bra dyrkingsmyr.
45,000	—	Sand	Andr. Opsahl	Ligger ved jernbanen. Myren grøftet for skog.
—	100,000	Sand	Bollerød gård	Noenlunde god strøtorv, men noe ujevn. Til dels over 5 m dyp.

Nr.	Myrens Navn og beliggenhet	Areal i dekar			Torvlagets midlere tykkelse i m før grøfting		Dårlig fortørvet lag over brenntorven m
		Brenntorv	Strørtorv	Ialt	Brenntorv	Strørtorv	
96	Syd for Elgsjøholtet	—	20	48	—	ca. 1.5	—
97	Prestebakmosen, øst for Kobbelund	200	—	585	1.5—2.0	—	ca. 0.5
99	Gøtengene, nordøst for Elgsjøen	160	—	179	ca. 2.5	—	—
100	Kavlebrumosen, nord for myr nr. 99	245	—	270	- 2.5	—	—
101	Ormemosen, sydvest for Ørseteren	142	—	160	- 3.5	—	—
102	Sætermosen, do.	132	—	156	1.8—4.0	—	—
103	Ringlelundmosen, sydvest for Torgalsbøen	210	—	270	ca. 2.5	—	—
106	Store Stenslundmosen, nordøst for myr nr. 100	—	260	270	—	ca. 4.0	—
108	Lille Gjeddellundmosen, sydøst for Ør	29	—	30	ca. 2.6	—	—
109	Store Gjeddellundmosen, øst for myr nr. 108	490	—	615	- 3.0	—	—
117	Nord for Nybøle	30	—	30	- 2.5	—	ca. 1.0
123	Nord for Rødlandstjern	70	—	77	- 2.0	—	0.5—1.0
136	Kumyr, vest for Holvann	—	12	26	—	ca. 1.0	—
141	Måstadmosen, øst for Måstad	—	16	36	—	- 1.0	—
151	Langemyr, ved veien til Aremark	—	20	158	—	- 1.0	—
152	Karimosen, sydvest for Hauglund	—	20	29	—	1.0—2.0	—
153	Mortvikmosen, ved nordvestre kant av Store Erte vann	40	40	83	ca. 2.0	ca. 1.0	ca. 1.0
Sum for Idd herred		4358	1318				

* Avtorvingsretten frasolgt og disponeres visstnok for tiden av Landbruksdepartementet.

Kubikkmeter		Undergrunn	Eier	Merknader
Brenntorv	Strøtorv			
—	30,000	Sand, fjell	Bollerød gård	Dybde 1,5 til 3 m. Strøtorven er ikke god.
340,000	—	Sand, grus	Andr. Opsahl	Brenntorven er bra. Det er noenlunde god dyrkingsmyr.
320,000	—	Sand	Major Braadland *	God torv. Har tatt stikktorv her. Regnet 20 % setting ved grøfting.
460,000	—	Sand	Do.	God torv. Her er avtorvet ca. 5 dekar. Regnet 25 % setting ved grøfting.
370,000	—	Sand	Do.	Nordvestre del dårlig brenntorv. Tatt torv her. Regnet 25 % setting ved grøfting.
346,000	—	Sand	Do.	Dårlig torv syd for veien til Ørseteren. Kubikkinnholdet beregnet efter 20—25 % setting.
420,000	—	Sand, fjell	Do.	God torv. Myrens dybde varierer nokså meget. Regnet 20 % setting. Tatt stikktorv.
—	500,000		Do.	Regnet 30 % setting ved grøfting og ikke tatt med det underste bunnelaget. God strøtorv.
57,000	—	Sten	Do.	Bra torv. Tatt maskintorv og stikk-torv. Regnet med 20 % setting.
1,380,000	—	Sand, fjell, leir	Do.	Setting av sydlige del regnet til 20 %. Nordre del tørrlagt. Dårlig torv i sydlige del.
75,000	—	Leir	A.s. Stangeskogene	Myren er 4 m dyp. Brenntorven ikke av beste sort, H 5 til H 7—8.
140,000	—	Fjell, sand	Johan Anker	Dybde gjennomgående 3 m. Bra torv.
—	12,000	Grus, sten	Karl Hansen, Klepper	Bare noenlunde god strøtorv. Noe brenntorv i nordre del, men myren her er bare ca. 1 m dyp.
—	16,000	Sand	Et torvstrølag og Karl Mathiesen	Torvstrølaget har igjen 7—8000 m ³ strøtorv og Mathiesen ca. 8—9000 m ³ . Myrens dybde 1—2 m.
—	20,000	Sand	A.s. Stangeskogene	Hvor det ikke er strøtorv er myren som regel dårlig fortorvet. Enkelte steder bra brenntorv. Grøftet for skog.
—	30,000	Fjell	Johan Anker	2 m strøtorv i nordvestre del. Blir dårligere mot sydøst. Under er myren oftest dårlig fortorvet.
80,000	40,000	Sand, leir	Do.	Ligger ca. 1 m høiere enn Ertevan-net som nok går over myren ved høivann. Strøtorven mindre god.
9,832,000	1,834,000			

Tabell 7.

Undersøkte brenntorv- og strøtorv-

Nr.	Myrens Navn og beliggenhet	Areal i dekar			Torvlagets midlere tykkelse i m for grøtting		Dårlig fortorvet lag over brenntorven m
		Brenntorv	Strøtorv	Ialt	Brenntorv	Strøtorv	
4	Bredmosen, 3 km fra Strømsfoss	210	27	300	ca. 2.5	ca. 1.5	ca. 0.5
5	Torgetmosen, 1 km fra Strømsfoss	—	70	140	—	- 2.0	—
6	Dammyra, øst for Kilesjøen	20	—	28	ca. 1.5	—	ca. 0.3
7	Vålemosen, nord for myr nr. 6 ..	—	35	50	—	ca. 1.0	—
8	Hestemyr, nordøst for myr nr. 7	—	20	85	—	- 1.0	—
9	Bøensmosen, nord for Bøen	70	20	96	ca. 3.5	- 2.0	ca. 1.0
10	Duserødmosen, sydøst for myr nr. 9	20	20	24	- 3.5	- 1.0	- 1.0
18	Myremosen, øst for Fange	—	30	36	—	1.0—2.0	—
21	Sydøst for Toverud	9	—	20	ca. 2.0	—	ca. 0.5
24	Rakketjernsmosen, syd for Kileåsen	10	—	22	- 1.5	—	- 0.2
53	Mosserødmosen, nord for Mosserød	200	—	215	- 4.0	—	- 0.5
54	Vest for Arbu	—	26	26	—	ca. 1.0	—
56	Ligger ved veien til Torpedalen	45	26	50	ca. 1.0	- 1.0	ca. 1.0
58	Ligger øst for Hansesetret	30	—	30	- 2.0	—	- 0.3
60	Ligger nord for Hansesetret	10	—	19	- 2.0	—	- 0.2
64	Tostelundmosen, sydvest for Langetjern	27	—	27	- 2.0	—	- 0.4

myrer i Aremark herred 1937.

Kubikkmeter		Undergrunn	Eier	Merknader
Brenntorv	Strøtorv			
525,000	40,000	Leir, sand, fjell	Sofie Strøm	Strøtorv i søndre del. Brenntorven er noe ujevn, særlig den øvre m.
—	140,000	Leir	Sofie Strøm, Jens Strøm	I syd tas strø til Strømsfoss torvstrølag. Her er 1—1,5 m ganske god strøtorv. I nordspissen er det strøtorv til 2—2,5 m. Ikke strøtorv i midtre del.
30,000	—	Sand, leir	Do.	Ganske god torv, men myren er grunn i begge ender. Noenlunde vel formuldet. Kan godt dyrkes.
—	35,000	Leir	Jens Strøm	Strøtorven er dårlig, særlig øvre halv-meter. Myren dårlig fortorvet nedover. Dybde 2—3,5 m.
—	20,000	Leir	Do.	Noenlunde strøtorv i myrens midtre del. Stort sett mindre godt fortorvet myr.
250,000	40,000	Leir	Kristian Jansen	Strøtorv i nord, noenlunde bra. Brenntorven er best på midtre del, men er temmelig ujevn. Kan enkelte steder treffe H ₃ i myren i 2 m dybde. Almindelig H ₆ til H ₇ . Ligger ved vei.
70,000	20,000	Leir	Thorvald Bøen	Strøtorven noenlunde god. Brenntorven er ujevn og flere steder temmelig dårlig.
—	50,000	Leir	Edvard Myra	Det går vei over myren. Dyrket litt i østkant. I vest ca. 2 m noenlunde strøtorv.
18,000	—	Sand	Anders Fange	Overveiende dårlig brenntorv. Dybde fra 1,5—3 m.
15,000	—	Sten, sand, leir	Laurits Kilen	Dybde 1—3 m. Myren er godt fortorvet.
800,000	—	Leir	Julius O. Svendsby	Myren er stort sett mindre godt fortorvet og temmelig ujevn. Ligger ved vei.
—	26,000	Over 5 m dyp	Kvisler gård	Det tas litt strø her. Fra 1—3 m dårlig strø- og brenntorv. Under 3 m. brenntorv.
45,000	26,000	Sand, leir og fjell	Håkon Rød m. fl.	Mindre god strøtorv. Myren alm. 2—3 m dyp, 1 m brenntorv under strøtorven. Bra fortorvet.
60,000	—	Leir, fjell	Tostelund gård	Dybde fra 1—5 m. Godt fortorvet, men tjernet i myren har ikke avløp. Bare fjell omkring. Må sprenges utløp.
20,000	—	Sand, gytje		Brenntorv i myrens vestre del. I øst er dybden bare 1 m. Godt fortorvet. Kan godt dyrkes.
54,000	—	Leir		Brenntorven er noenlunde god, men myren ligger lavt mellom 2 tjern. Blir vanskelig å grøfte.

Tabell 7 (forts.)

Nr.	Myrens Navn og beliggenhet	Areal i dekar			Torvlagets midlere tykkelse i m før grøfting		Dårlig fortorvet lag over brenntorven m
		Brenntorv	Strørtorv	Ialt	Brenntorv	Strørtorv	
66	Vest for Slorer	8	—	14	ca 3.0	—	ca. 0.5
67	Ligger like ved Østensvik	17	12	17	- 1.0	ca. 1.0	- 1.0
68	Bredmosen, sydvest for Østensvik	20	16	32	- 1.5	- 1.0	- 1.0
71	Nøklemosen, syd for myr nr. 68	—	20	30	—	- 1.0	—
72	Ligger syd for Østensvik	10	—	15	ca. 2.0	—	ca. 0.2
74	Ligger sydvest for Griner	11	11	11	- 1.5	ca. 1.0	- 1.0
75	Ligger nord for Griner	20	—	20	- 2.5	—	- 1.0
76	Ligger nord for Nordby	25	10	30	ca. 2.0	ca. 1.0	0.3—1.0
78	Langemyr, vest for Rennevaan ..	14	—	14	- 2.5	—	ca. 0.7
79	Fjell store mose, sydøst for Troldnestjern	100	—	100	- 3.0	—	- 0.5
87	Bottenmyr, øst for Bredtjern	9	—	12	- 2.0	—	- 0.5
90	Ørnelundmosen, ved Ørnelund ..	50	—	75	- 2.0	—	- 1.0
92	Trondsholtmosen, sydvest for Ørnelund	—	25	33	—	ca. 1.0	—
95	Dynemosen og Hølmyr, øst for Skogen	25	—	45	ca. 2.5	—	ca. 0.5
103	Ligger nord for Morttjern, syd for Lundeheia	40	—	90	- 2.0	—	- 1.0
109	Latjernsmyren, ved Latjern, nordøst for Morttjern	8	—	8	- 2.0	—	- 0.5
110	Ligger sydøst for Lund	10	—	10	- 2.0	—	- 0.5
111	Jakobs myr, vest for Lundeheia	47	—	48	- 1.5	—	- 0.2
112	Ligger nord for myr nr. 111	30	—	52	- 2.5	—	- 0.5

Kubikkmeter		Undergrunn	Eier	Merknader
Brenntorv	Strøtorv			
24,000	—	—	Slorer gård	Myren liten og ligger avsides. Brenntorven er noenlunde god.
17,000	12,000	Leir	Ole Langedal	Strøtorv på midtre del. Brenntorven ganske god. Ligger like ved dyrket jord.
30,000	16,000	Leir, fjell	Do.	Noenlunde strøtorv i øvre meter og under noenlunde fortorvet. Kan grøftes mot sydvest.
—	20,000	Fjell	Aksel Østensvik	Dårlig strøtorv øverst, og under dårlig fortorvet brenntorv. Dybden som regel over 5 m.
20,000	—	Leir	Do.	God brenntorv. Mange stubber. Ligger så lavt at den delvis overdemmes av Aspernsjøen.
16,000	11,000	Leir	Laura Ulsrød	Strøtorven er dårlig i nord, men god i søndre del. Under noenlunde god brenntorv. Ligger ved dyrket jord.
50,000	—	Leir	Harald Paulsbo	Øvre m H ₄ , brenntorv fra 1 m. Lett å grøfte. Noenlunde orv. Påbegynt dyrking i østkanten.
50,000	10,000	Leir	Karoline Kjær	Tar litt strø i syd. Brenntorven noenlunde god. I nord er myren grunn.
35,000	—	Fjell	Peter Anker	Brenntorven er ganske bra.
300,000	—	Sand, leir	Do.	Øvre halvmeter dårlig fortorvet. Ellers er brenntorven ganske god.
18,000	—	Gytje	Do.	Noenlunde god brenntorv, som regel H ₃₋₇ . Lett å grøfte. Noe avsides.
100,000	—	Sand, fjell	Do.	Myren er meget blaut. Ikke brenntorv i øvre meter.
—	25,000	—	Do.	Strøtorven er noenlunde god, men under er myren dårlig fortorvet.
60,000	—	Fjell, gytje	Do.	Brenntorven er dårlig i øvre meter. Myrens dybde 1—4 m.
80,000	—	Gytje	Johan Anker	Myren er blaut og noenlunde godt fortorvet, men ujevn. Ligger avsides.
16,000	—	Fjell	Do.	Myren er godt fortorvet fra en halv meter. Ligger avsides.
20,000	—	Sand	Do.	Myren er grøftet for skog. Dybden 2 til 4 m. God brenntorv. Ligger avsides.
70,000	—	Grus, sand, fjell	Do.	Ganske godt fortorvet, men store deler av myren er grunn. Grøftet for skog. Ligger avsides.
75,000	—	Grus	Do.	Brenntorven er stort sett mindre god. Myren er grøftet for skog. Ligger avsides.

Tabell 7 (forts.)

Nr.	Myrens Navn og beliggenhet	Areal i dekar			Torvlagets midlere tykkelse i m før grøfting		Dårlig for- vet lag over brenn- torven m
		Brenn- torv	Strø- torv	Ialt	Brenn- torv	Strøtorv	
113	Lindtjernmyren, nordvest for myr nr. 112	15	—	43	ca. 1.3	—	ca. 0.5
114	Ligger ca. 2 km nord for Lund ..	25	—	27	- 2.5	—	- 0.3
115	Dyvelmyr, nordvest for Lund	40	—	74	- 3.5	—	- 0.5
116	Langemose, øst for Espelunds- haugen	—	20	29	—	ca. 1.2	—
122	Bredmosen, 3—4 km sydøst for Kollerød	—	20	40	—	- 2.0	—
124	Bredmosen, øst for Romedal	—	15	17	—	- 1.0	—
125	Maasekasmosen, nordøst for Kollerød	—	9	25	—	- 1.0	—
126	Igletjernmosen, ved veien til Store Le	—	15	16	—	- 2.0	—
131	Korsmosen, 2—3 km øst for Kollerød	—	25	43	—	- 1.0	—
132	Kirkengmosen, vest for Vik	20	20	23	ca. 2.0	0.5—1.0	0.5—1.0
133	Lilledalsmosen, 1 km øst for pre- stegården	—	35	45	—	ca. 2.0	—
134	Iglerødmosen, ved Iglerød	—	30	57	—	- 2.0	—
136	Springvannsmosen, vest for Kollerød	—	25	55	—	- 1.0	—
140	Røiåsmosen, vel 1 km syd for Spondalen	—	10	11	—	2.0—3.0	—
143	Tildalsmosen, ved Aremarksjøen syd for Krosbyfossen	—	5	10	—	2.0—3.0	—
144	Mossabymosen, syd for Krossby	—	65	74	—	ca. 2.0	—
145	Svarte mose, øst for Rødskasa ..	—	12	38	—	- 1.0	—

Kubikkmeter		Undergrunn	Eier	Merknader
Brenntorv	Strøtorv			
20,000	—	Sand, fjell	Johan Anker	Myren er godt fortorvet, men ligger svært avsides.
60,000	—	Sand	Do.	Brenntorven er best i nord. Hele myren er grøftet for skog og noenlunde vel til vel formuldet. Fint utløp.
140,000	—	Grus, fjell	Do.	Brenntorven er noenlunde god. Myren kan grøftes mot nord.
—	25,000	Grus	Ole J. Espelund	Strøtorven er bra til 1—1,5 m. Avløp i syd. Ikke noe brenntorv.
—	40,000	Fjell	A. J. Skolleborg	Strøtorven er god, men myren ligger noe avsides. Myren er lett å grøfte.
—	15,000	Gytje	Aksel Espelund	Strøtorven er ikke god. Det tas noe strø i myrens sydlige del. Dårlig fortorvet, men dyp.
—	9,000	Leir	A. J. Skolleborg	I syd er det noe strøtorv under 1 m. I nord var det dårlig brenntorv. Har bare regnet med øvre m.
—	30,000	Sand	Hans Framgård, Hans Klokkesten	Er begynt å ta strø her. Ganske god kvalitet, og myren ligger like ved vei.
—	25,000	—	Hans Framgård	Strøtorven er stort sett dårlig, og myren er dårlig fortorvet nedover.
40,000	15,000	—	Thorleif Viig, O. Kirkeng	Dårlig strøtorv. Brenntorven mindre god. Ligger fint til.
—	70,000	Leir	Aremark prestegård	Strøtorven er ofte vel meget omdannet i øvre halvmeter, men myren har utmerket beliggenhet. Vei tvers over.
—	60,000	Leir	Kristian Arebekk	Strøtorven er ganske bra, og myren er lett å grøfte. Ligger ved dyrket mark.
—	25,000	Leir	A. J. Skolleborg	Strøtorven er god, men ellers er myren enten dårlig fortorvet eller grunn. Ligger ved vei.
—	25,000	—	Haug gård	Her tas litt strø. Ganske god kvalitet. Myren har fint utløp.
—	15,000	Over 5 m dyp	Elsa Larsen	Myren kan grøftes til Aremarksjøen. Den er meget blaut og dyp.
—	130,000	Leir	Do.	Strøtorven ganske god, stikking påbegynt. Kjørevei til myren.
—	12,000	Leir	Peter Anker, Ole Svendsby	Strøtorven noenlunde bra. Myren kan grøftes mot nord. Dårlig fortorvet.

Tabell 7 (forts.)

Nr.	Myrens Navn og beliggenhet	Areal i dekar			Torvlagets midlere tykkelse i m for grøfting		Dårlig fortorvet lag over brenntorven m
		Brenntorv	Strøtorv	Ialt	Brenntorv	Strøtorv	
146	Rødtjernsmosen, nord for myr 145	—	12	23	—	ca. 1.0	—
157	Kjørkemosen, nord for Aspestrand	15	6	21	ca. 2.0	- 0.5	ca. 0.5
163	Kulemosen, nord for Sand	—	9	14	—	- 4.0	—
175	Ligger like ved Enger gård	—	10	17	—	- 2.0	—
176	Bredmosen, øst for Enger	—	6	46	—	- 3.0	—
178	Sydøst for Rødser gård	—	6	15	—	- 1.0	—
179	Kasenemosen, øst for Rødser ..	—	15	20	—	- 3.0	—
180	Jordbrente mose, sydøst for Rødser	6	11	33	ca. 2.5	1.0—2.0	ca. 0.4
181	Iglørødlangemyr, nord for Iglørød	—	18	111	—	ca. 1.0	—
182	Iglørødbredmosen, øst for myr nr. 181	—	80	130	—	- 2.0	—
183	Abbortjernsmosen, nord for myr nr. 182	—	20	45	—	- 1.5	—
184	Rødsbredmosen, sydøst for myr nr. 183	—	30	100	—	- 1.0	—
185	Hallesbymosen, nord for Hallesby	25	—	36	ca. 3.0	—	0.5—1.0
186	Selvanmosen, nordvest for myr nr. 185	—	30	96	—	ca. 2.0	—
195	Kloppemosen, sydøst for Fangesetre	—	59	86	—	1.0—1.5	—
196	Skrikebergmosen, do.	—	30	77	—	ca. 1.5	—
199	Rompemosen, vel 2 km øst for Fangesetre	—	40	120	—	1.0—2.0	—
Sum for Aremark herred		1241	1056				

Kubikkmeter		Undergrunn	Eier	Merknader
Brenntorv	Strøtorv			
—	12,000	—	Ole Svendsby	Det er strøtorv syd for tjernet. Myren dyp og dårlig fortorvet.
30,000	3,000	Fjell, leir	Brødrene Aspestrand	Brenntorv i nord. Er tatt noe strø i sydøstre kant. Må sprengre utløp under 1 m.
—	36,000	Gytje	A.s. Stangeskogene	Er nærmest et gjengrodd tjern og myren er meget blaut. Bra strøtorv.
—	20,000	Gytje	Kristian Enger	Ganske god strøtorv. Myren ligger fint til like ved vei. Dårlig fortorvet i dybden.
—	18,000	—	Do.	Består av flere småmyrer, men strøtorv bare på Bredmosen.
—	6,000	—	Peter Anker	Strøtorv på myrens midtre del.
—	40,000	—	Peter Anker, Kristian Kasa	Tar litt strøtorv i syd. God beliggenhet. I øvre m er strøtorven dårlig. Må sprenges utløp under 1,5 m.
15,000	20,000	Leir	Peter Anker	Det tas litt strø midt på myren, og kvaliteten er ganske bra. Brenntorven er noenlunde god.
—	18,000	Leir	Laura Iglærød	Strøtorven, i sydlige del, er bare noenlunde god. Ellers er det helst dyrkingsmyr.
—	160,000	Fjell, leir	Jens Iglærød m. fl.	Øvre m er mindre god strøtorv.
—	30,000	Fjell	Fru Buer	Strøtorv i søndre del av myren. I nord er den opdelt av fjell.
—	30,000	Fjell	Do.	Strøtorv i søndre del, men ikke god kvalitet.
75,000	—	Over 4 m dyp	Anders Enger	Myren er grøftet, og Hallesbytjernet er senket 1 m. Hele myren er dårlig fortorvet.
—	60,000	Sand	Brødrene Hallesby	Er strøtorv i nord og sydvest. I øst er myren grunn. Dårlig fortorvet.
—	80,000	Fjell, grus, leir	Anders Fange, Chr. Windsvoll	Ganske god strøtorv. Antagelig best i syd.
—	45,000	Sand, leir	Anders Fange	Strøtorv i nordre del av ganske god kvalitet. I syd er myren dårlig fortorvet.
—	60,000	Fjell, sand, grus	Harald Brekke	God strøtorv i sydlige del av myren.
3,248,000	1,625,000			

Dette vil si at disse myrer er noenlunde god til mindre god dyrkingsmyr. Det nevnte areal fordeler sig med ca. 63 % på gressmyr, ca. 22 % på gressrik mosemyr og ca. 15 % på de andre myrtyper. Flere av disse myrer er små eller ligger dessverre nokså avsides. Dessuten inneholder mange myrer, spesielt gressmyrene, god brenntorv og ikke få er grøftet med tanke på skog. Det siste gjelder kanskje særlig bjørkeskogmyrene. Å opgi noe bestemt myrareal som helst bør utnyttes til dyrking, er derfor vanskelig, da som nevnt flere av disse myrer også kan utnyttes på annen måte. Av myrstrekninger som særlig egner sig for dyrking skal vi nevne:

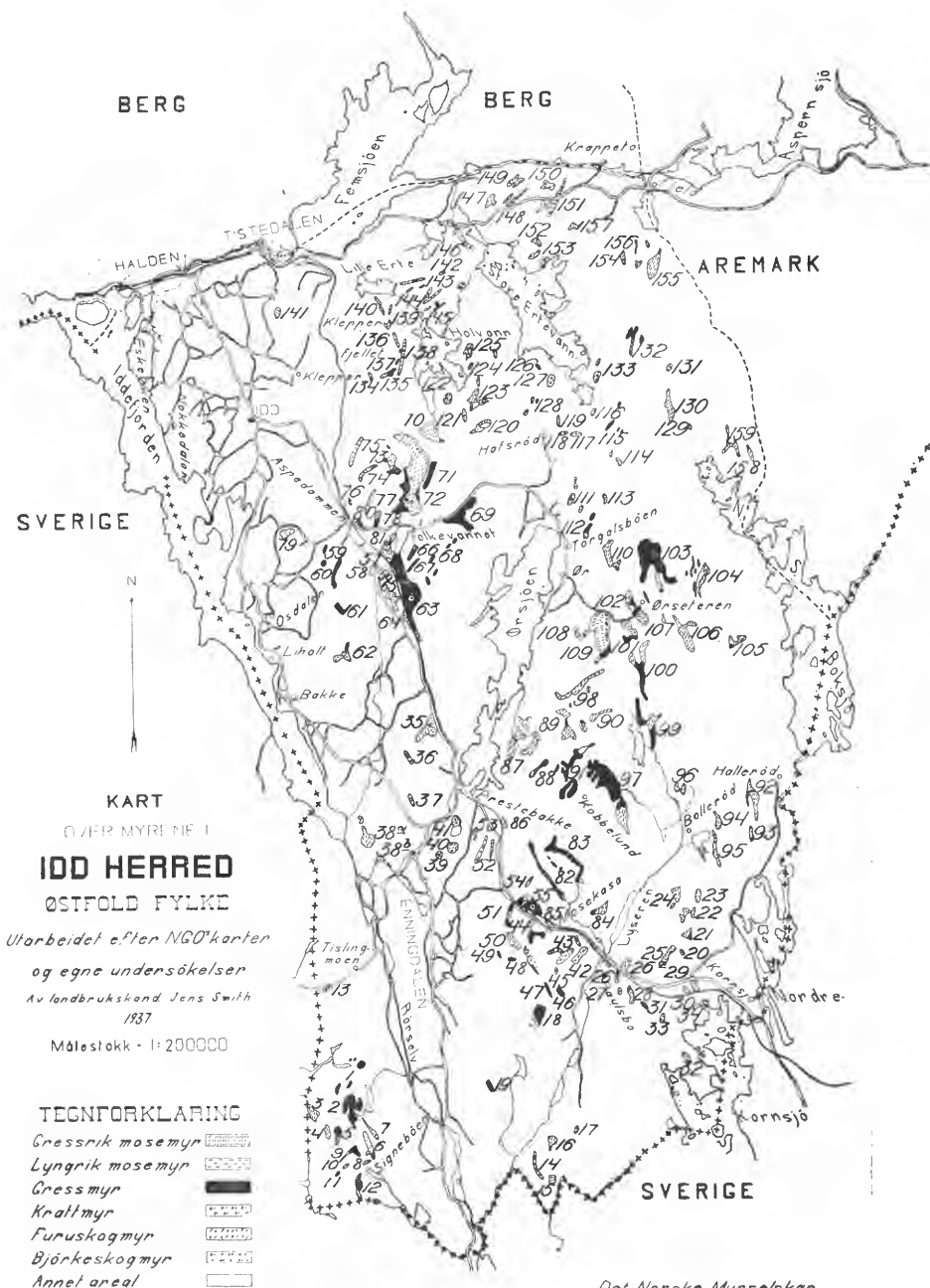
I Signebøenfjellet er undersøkt 13 myrer med et samlet areal på ca. 900 dekar, hvorav vel 500 dekar er gressmyr. Myrene ligger 3—4 km. fra bygden, men det går kjørevei frem til de nærmeste myrer. Mellom myrene er det mest grunn mark bevokset med litt furu og lyng, så her finnes det lite fastmark å dyrke. Flere av myrene er imidlertid gode dyrkingsmyrer med en størrelse som varierer fra ca. 10 til ca. 230 dekar.

I nærheten av Mosekasa syd for Prestebakke ligger mange større og mindre myrer som er skikket for dyrking. Flere myrer ligger like ved vei og jernbane, dette er tilfelle bl. a. med myr nr. 55 og myr nr. 51. Ved myr nr. 51 er det allerede utstukket et bureisingsbruk og dyrking påbegynt. Bruket ligger for størstedelen på myr og har rikelig tilgang på sand like i myrkanten.

Av andre dyrkingsmyrer her nevnes myrene nr. 18, 44 og 43. Myrene nr. 82 og 83 er gode myrer, men lange og smale og med lite dyrkbar fastmark i nærheten. Ikke få myrer innen dette område er grøftet for skog, og noen inneholder bra brenntorv. Mellom myrene er det nok noe dyrkbar fastmark, og i tilfelle man reiser flere nye bruk her må nok en del skogmark ryddes.

Nordenfor dette område ligger myrene nr. 88, 91 og 97, alle gode dyrkingsmyrer, overveiende gressmyrer. Myr nr. 91 er imidlertid meget opdelt av fjellholmer og blir vanskelig å grøfte. Det samme er delvis tilfelle med myr nr. 97, men størstedelen skulde kunne dreneres forholdsvis rimelig. Omkring myrene er det mest fjell med småfuru og ikke dyrkbar fastmarksjord, men myrene nr. 88 og 97 burde tross alt kunne utnyttes. Myr nr. 97 inneholder for øvrig en del brenntorv. Til myrene fører bare dårlige kjøreveier.

De to store myrer nr. 87 og 89 som ligger lenger nord, er begge dype og dårlige, og myr nr. 89 blir dessuten vanskelig å tørrlegge, Lenger nord og øst har vi «Ørmyrene» som for størstedelen inneholder god brenntorv. Flere av disse myrer kan imidlertid godt dyrkes, f. eks. myrene nr. 99, 100, 102, 103 og 108. Storparten av nevnte myrer består av gressmyr og er i almindelighet noenlunde vel til vel formuldet. Dreneringsforholdene er jevnt over tilfredsstillende, og litt fastmarksjord i nærheten av myrene kan nok dyrkes. Der er nu lagt

bilvei til Ørseteren, men ellers fører bare vinterveier og gangstier frem til myrene.

Av dyrkingsmyrer ellers nevnes sydvestre del av myr nr. 72, Gul-lundmosen, samt myrene nr. 71 og 73. Disse myrer har heldig beliggenhet, er lette å grøfte og kvaliteten er tilfredsstillende. Myrene nr. 56 og 63, Lundenemosen I og II, kan også godt dyrkes, men begge inneholder meget god brenntorv og bør helst utnyttes som brenntorvmyrer.

Myrene nr. 59, 60 og 61 sydvest for Aspedammen er gode dyrkingsmyrer, men er forholdsvis små. I herredets nordlige del, omkring Store og Lille Ertevann og Holvann, er myrene små og ligger spredt. Den overveiende del er av mindre god kvalitet eller har uheldig beliggenhet, men flere er grøftet for skog. For øvrig ligger det en del dyrkbare myrer spredt over hele herredet, men de er som regel små.

Brenntorvmyrer. Det meste av herredets brenntorvmasse er samlet i myrene ved Aspedammen og Ør. Omkring Aspedammen er i tabell 6 medregnet 12 myrer med en samlet brenntorvmasse av ca. 3,800,000 m³. I 9 av disse myrer har det tidligere vært tatt brenntorv, og jevnt over er torven av god kvalitet. Best er kanskje myrene nr. 56, 63 og 66. Myr nr. 56 er i 1937 innkjøpt av Det norske myrselskap som her har satt igang forsøksdrift for fremstilling av torvbriketter. (Se «Meddelelser fra Det norske myrselskap», nr. 2, 1937.) Myren har en størrelse på ca. 200 dekar og inneholder utmerket brenntorv. Torvmyrene ved Aspedammen ligger sentralt til i nærheten av vei og jernbane, og dette har stor betydning for myrenes utnyttelse.

Den andre store samling av brenntorvmyrer er «Ørmyrene», i alt 7 myrer med en samlet kubikkmasse på ca. 3,350,000 m³. Kvaliteten er jevnt over meget god. Sydlig del av myrene nr. 102 og 109 samt nordvestlige del av myr nr. 101 inneholder dog ikke så god torv som de øvrige myrer.

Da Ør glassverk var i drift blev ca. 100 dekar av myr nr. 109 helt avtorvet. Torven blev tatt i myrens nordlige del, hvor kvaliteten er best. Under og efter verdenskrigen foregikk en utstrakt brenntorvdrift på «Ørmyrene», det blev fremstillet både maskintorv og stikk-torv. Den gang blev det ferdige produkt fraktet med taubane til Prestebakke st. Nu er det bygget bilvei frem til Ørseteren (p. g. a. skogsdriften), og det er mulig at dette kan få betydning også for en fremtidig utnyttelse av myrene. «Ørmyrene» har riktignok ikke så gunstig beliggenhet som myrene ved Aspedammen, men de store torvmasser av gjennemgående god kvalitet som det her dreier sig om, bør allikevel før eller senere kunne utnyttes.

Av andre brenntorvmyrer skal vi nevne myrene nr. 2 og 4 i Signebøen-fjellet, som begge inneholder brukbar brenntorv. Videre har man myr nr. 18 sydvest for Paulsbo, og myrene nr. 21 og 23 nord for Kornsjø. Myrene nr. 42 og 55 inneholder også god brenntorv og har en

gunstig beliggenhet. Myrene nr. 97 (Prestebakmosen) og 83, som også er gode brenntorvmyrer, kan kanskje like godt utnyttes til dyrking da de ikke har så gunstig beliggenhet som de to foran nevnte myrer.

Det finnes nok brenntorv i flere myrer enn de som er nevnt i tabell 6, men torven er i regelen enten mindre god eller ligger for dypt i myren. For tiden foregår det ingen brenntorvdrift i Idd, når man undtar Det norske myrselskaps forsøksdrift ved Aspedammen. Bare en gang under befaringen såes at det blev tatt stikkortv til husbruk, nemlig på myr nr. 60 sydvest for Aspedammen. Det er å ønske at de store verdier som Idd herred har i sine brenntorvmyrer snart må kunne utnyttes ved jevn og lønnsom drift.

Strøtorvmyrer. Myr nr. 106, Store Stenslundmosen, er Idds største strøtorvmyr og inneholder ca. 500,000 m³ god strøtorv efter ingeniør Rasmussens opgaver. Det er da regnet med 30 % setning av myren ved grøfting. Dette er den østligste av «Ørmyrene». Nu fører det bare vintervei til myren, men frem til bilvei ved Ørseteren er det knapt 2 km. Derfor skulde transportutgiftene neppe være til hinder for utnyttelse av myren.

Ved Kornsjø ligger strøtorvmyrene nr. 26 a og b, 27, 29 og 30 like ved vei og jernbane. Litt lenger syd ligger myrene nr. 32 og 33, der også inneholder brukbar strøtorv.

Øst og nord for Bollerød gård har man myrene nr. 94 og 96, men strøtorven i disse myrer er noe ujevn.

Videre nevnes myr nr. 35, Stensrødmosen, ved veien Aspedammen—Prestebakke, som er tatt i bruk av et torvstrølag. På myr nr. 58 tas nu torv til strøtorvfabrikken ved Aspedammen, idet myr nr. 57 som fabrikken er anlagt ved, nu praktisk talt er avtorvet. På myr nr. 79 vest for Aspedammen stikkes litt strøtorv, og kvaliteten her er god. I herredets nordlige del ligger myrene nr. 136, 151, 152 og 153, men de inneholder forholdsvis lite strøtorv. Et torvstrølag har tatt i bruk myr nr. 141 syd for Tistedalen. Torven er god, men den overveiende del er allerede tatt.

Strøtorven i Idd er vel stort sett noenlunde god og er iallfall fullt brukbar som strø på gårdene. Myrenes beliggenhet derimot er ofte litt uheldig i forhold til mange av gårdene, da det er nokså lang vei å frakte torven. Imidlertid er det strøtorv nok innen herredets grenser for lange tider fremover.

Myrene i Aremark herred.

I Aremark er myrene gjennomgående mindre enn i Idd. De undersøkte 199 myrer har således bare et samlet areal av ca. 8030 dekar. Dette utgjør 2,79 % av herredets landareal. Gressrik mosemyr utgjør 38,8 %, lyngrik mosemyr 6,4 %, gressmyr 19,7 %, krattmyr 1,3 %, furuskogmyr 26,3 % og bjørkeskogmyr 7,5 % av myrarealet. Den prosentvise fordeling av arealet mellom de enkelte myrtyper er noe ulikt for de to

herreder, idet Aremark har forholdsvis mere furuskogmyr og Idd mere gressmyr. Myrene i Aremark ligger nokså jevnt fordelt over hele herredet, og der finnes ingen riktig store myrer. Ikke en eneste myr har et flateinnhold over 500 dekar. Myrenes dybde varierer nokså meget og mange er temmelig dype. Ikke sjelden hender det at et 5 m langt bor blir for kort til å nå bunnen. I almindelighet ligger myrene på sand, grus eller leir, og ved enkelte boringer blev det truffet på fjell. Imidlertid er det sjelden at hele myren ligger direkte på fjellundergrunn. Enkelte steder blev det påtruffet skjellrester i leiret på bunnen av myrene, og flere ganger fantes stubbelag.

Formuldingen varierer med myrtypene. Gress-, kratt- og bjørkeskogmyrene er i regelen best formuldet, de andre myrtyper har gjerne et tykt moselag øverst og formuldingen er mindre fremskredet. Fortorvingen er ulik fra myr til myr, men gjennemgående er myrene i Aremark neppe så godt fortorvet som i Idd.

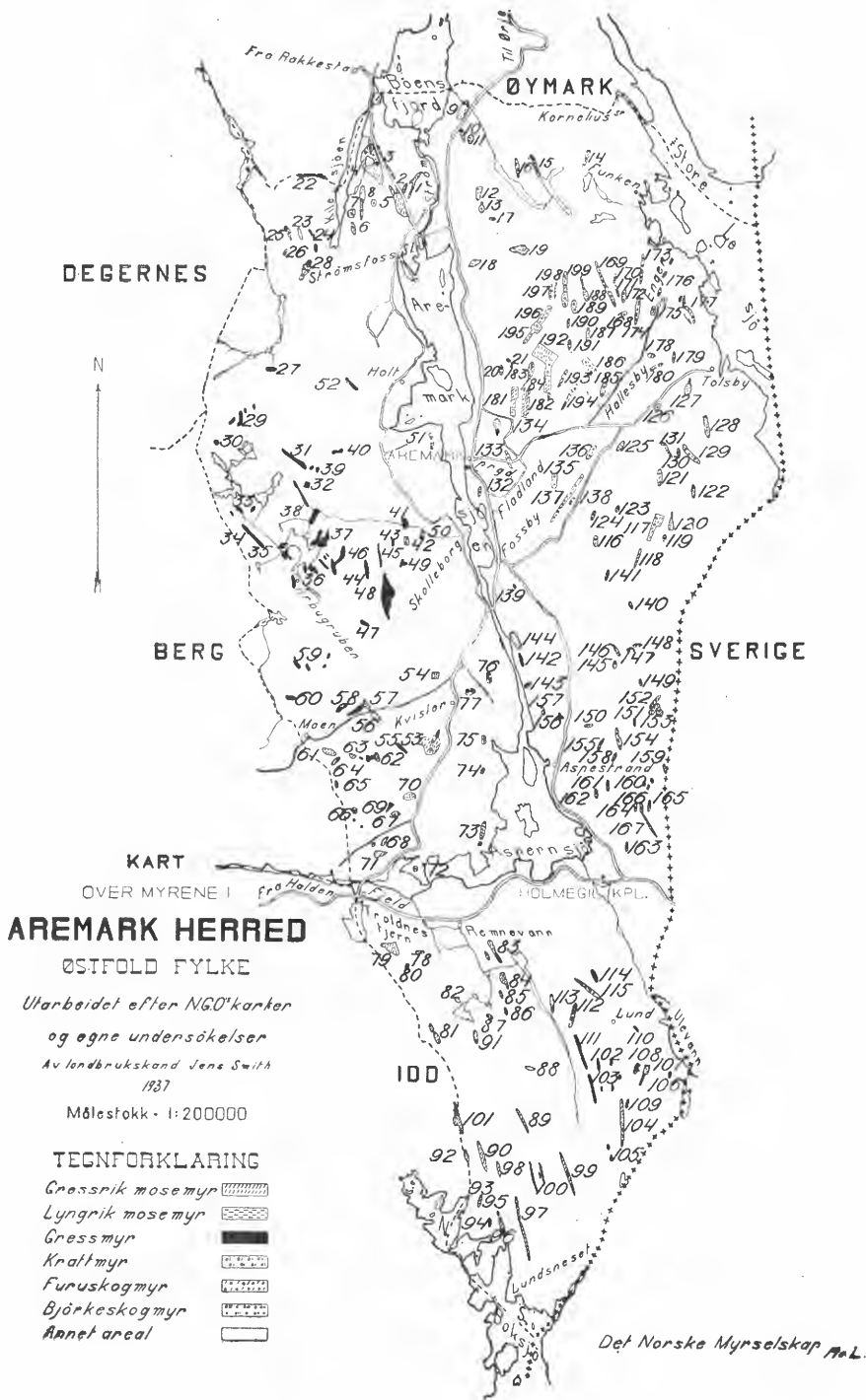
Dyrkingsmyrer. I Aremark finnes det forholdsvis lite myr skikket for dyrking. Under befaringen har således bare ca. 1470 dekar eller 18,3 % av myrarealet fått karakteren D 3—4 eller bedre. Av dette areal faller ca. 42 % på gressrik mosemyr, ca. 33 % på gressmyr og ca. 25 % på de andre myrtyper. De aller fleste dyrkingsmyrer er små, og ingen steder ligger myrene i nærheten av hverandre så det kan bli tale om større felter.

I herredets nordlige del kan vi nevne myr nr. 4, som ligger like ved veien Strømsfoss—Rakkestad. Formulding og dybde er noe ujevn, og i sydlige del er det strøtorv, men en større del er brukbar til dyrking. Myren er til dels opdelt av fjellholmer, men kan grøftes ut i Kile-sjøen. I nærheten av myren er der ikke noe dyrkbar fastmark.

Myrene i «Vestfjellet» er ofte av god kvalitet, men er forholdsvis små og ligger som regel avsides. Den overveiende del består av gressmyr med ganske kraftig vegetasjon. Også her er det lite eller ingen dyrkbar fastmark, og noen stor myr dyrking blir det neppe tale om, da de enkelte myrer er små og ligger tungvint til. Myrene benyttes nu som beite.

I nærheten av Kvisler bør merkes myrene nr. 53 og 77 som begge har heldig beliggenhet. De utførte analyser av dyrkingsprøver fra disse myrer viser riktignok ikke noe godt resultat, men deres beliggenhet tatt i betraktning skulde de være brukbare. Myr nr. 77 ligger således omgitt av dyrket mark på alle kanter og er lett å grøfte. Myr nr. 53, Mosserødmosen, er gjennemgående meget dyp og inneholder brenntorv, men den kan nok dyrkes. Stort sett er myren svakt til noenlunde vel formuldet og kan grøftes til bekken ved veien. En av eierne har allerede påbegynt dyrking nærmest veien.

Myrene i herredets sydlige del er oftest lange og smale og ligger i trange dalsøkk uten noe videre dyrkbar fastmarksjord omkring. Den overveiende del er gressrik mosemyr, ofte dype og blaute og med tykt moselag. Av brukbare dyrkingsmyrer nevnes myr nr. 79 syd for Fjeld

og myrene nr. 111 og 112 vest for Lund. Alle 3 inneholder også brenntorv. Forøvrig er dyrkingsmyrene her syd temmelig små. De fleste myrer ligger forholdsvis avsides, og til de få gårder som ligger her, fører bare dårlige kjøreveier. En del myrer her syd som står overdemmet så å si året rundt p. g. a. tømmerfløting, er ikke medtatt i våre undersøkelser.

I den øvrige del av herredet dominerer furuskogmyrene og mosemyrene i utbredelse. Det finnes ikke få bjørkeskogmyrer, men alle sammen er små og mange er grøftet for skog. Av gressmyr finnes det meget lite. Herav vil det fremgå at også i denne del av herredet er det få myrer skikket til dyrking. Myr nr. 181 nordøst for prestegården burde kanskje nevnes. Storparten av denne er brukbar dyrkingsmyr og har en gunstig beliggenhet. Den er stort sett svakt til noenlunde vel formuldet, men er blaut med nokså meget mose. Myren ligger på leir og har fall mot syd. For øvrig blir det mest småmyrer som i tilfelle kan dyrkes.

Brenntorvmyrer. Som det sees av tabell 7 har Aremark på langt nær de brenntorvmasser som Idd. Brenntorvmyrene i Aremark er dessuten gjennomgående mindre og ligger ikke så samlet som f. eks. myrene ved Aspedammen og Ør. Stort sett er brenntorven neppe av så god kvalitet i Aremark som i Idd.

Av større brenntorvmyrer i herredets nordlige del nevnes myrene nr. 4 og 9. De har begge gunstig beliggenhet like ved bilvei, men torven er noe ujevn særlig i myr nr. 9. Den analyserte prøve fra myr nr. 4 uttatt i 1 m dybde viser dog et godt resultat. Brenntorven i myr nr. 9 er neppe så god og er dessuten dekket av et ca. 1 m tykt lag som er dårlig fortorvet. I nordre del er det strøtorv til ca. 2 m dybde.

I «Vestfjellet» ligger flere ganske godt fortorvede myrer, men de er små og ligger avsides. Myr nr. 53 er Aremarks største brenntorvmyr, og å dømme efter analyseresultatet av de 2 uttatte prøver skulde myren være brukbar. Ellers ligger det i nærheten flere mindre myrer, f. eks. myrene nr. 58, 60 og 64. Brenntorven i disse myrer er bra, men fra myrene nr. 58 og 64 er det dårlig avløp for vannet.

Også i sydlige del av herredet finnes flere myrer med brukbar brenntorv. Foruten myrene nr. 79, 111 og 112 som er omtalt under dyrkingsmyrer, kan nevnes myrene nr. 114 og 115. Myrene nr. 90 og 103 er mere ujevne og først noenlunde godt fortorvet under 1 m.

Østlige del av herredet har få brenntorvmyrer. Mosemyrene og furuskogmyrene som her dominerer i utbredelse, er gjerne enten dårlig fortorvet næsten til bunns, eller brenntorven dekkes av et tykt og dårlig omdannet torvlag. For øvrig henvises til tabell 7 hvor de viktigste brenntorvmyrer står opført.

Strøtorvmyrer. Aremarks strøtorvmyrer ligger spredt over hele herredet, men hovedtyngden er samlet i den østlige del. Kvaliteten er vekslende, men torven er gjennomgående fullt brukbar til

strø på gårdene. De fleste myrer er forholdsvis små, så det passer best å utnytte dem på nevnte måte. Av torvstrølag har man Strømfoss torvstrølag, der tar torv i myr nr. 5, og et lag som tar torv i myr nr. 125 nordøst for Kollerød. På sistnevnte myr er storparten av strøtorven tatt, men flere brukbare myrer ligger like i nærheten, f. eks. myrene nr. 126 og 136, hvor det allerede stikkes litt torv. Begge to ligger like ved vei og inneholder brukbar strøtorv. Også flere andre myrer har god beliggenhet, f. eks. myr nr. 133 øst for Aremark prestegård. Torven er ikke av beste sort, men veien til Store-Lee går tvers over myren. Videre har man myr nr. 134, Iglørødmosen, som ligger like ved dyrket mark og dessuten inneholder god strøtorv. Av større strøtorvmyrer nevnes myrene nr. 144, 182, 195, 196 og 199. Heller ikke disse myrer ligger langt fra vei og inneholder alle sammen brukbar torv. For øvrig ligger det i denne del av herredet mange myrer der inneholder strøtorv av tilfredstillende kvalitet (se tabell 7).

Lenger nord har vi myrene nr. 7, 8, 9, 10 og 18 foruten de tidligere nevnte nr. 4 og 5. Alle har god beliggenhet enten ved eller i nærheten av vei, men strøtorven er ofte av mindre tilfredsstillende kvalitet.

Vest for Tistedalsvassdraget er det ingen større strøtorvmyrer før man kommer nokså langt syd, myrene helt i nord undtatt. Også her er beliggenheten ganske god, mens kvaliteten gjennemgående står noe tilbake. Vi nevner myrene nr. 54 og 56, som ligger ved bilvei, og myrene nr. 75 og 76 ikke langt fra gårdene Griner og Nordby.

I herredets sydlige del er bare opført 1 strøtorvmyr, nemlig myr nr. 92. Den ligger avsides på grensen mot Idd, men inneholder noenlunde god strøtorv.

Som det fremgår av foranstående ligger Aremarks strøtorvmyrer gjennemgående heldig til for utnyttelse. Riktignok er de fleste myrer små og torven er ikke alltid av så god kvalitet som ønskelig, men den gunstige beliggenhet gjør at disse myrer må tillegges adskillig verdi, først og fremst når det gjelder å skaffe strø til eget bruk innen herredet.

Litt om jordbruksforholdene i Idd og Aremark.

I Idd er håndverk og industri den viktigste næringsvei, mens jord- og skogbruk inntar den dominerende stilling i Aremark. Dette fremgår av folketellingen i 1930, som viser at 52,42 % av Idds mannlige befolkning over 15 år er knyttet til håndverk og industri, mens bare 27,10 % er beskjeftiget i jord- og skogbruk. I Aremark derimot har hele 76,34 % av den mannlige befolkning over 15 år jord- og skogbruk som hovederhverv, og bare 9,56 % håndverk og industri. En oversikt over folkemengdens fordeling på de viktigste erhvervsgrupper er meddelt nedenfor:

Antall personer over 15 år fordelt etter erhverv	Idd		Aremark	
	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner
Gårdbrukere og andre selvstendige ved jordbruk, gartneri og skogbruk	300	54	214	24
Funksjonærer ved jordbruk, gartneri og skogbruk	16		5	
Hjemmeværende barn ved jordbruk og fedrift	118	7	124	14
Husmenn			3	
Tjenere ved jordbruk	79	15	44	7
Andre arbeidere ved jordbruk og gartneri	38	4	20	
Skogsarbeidere, fløtere, lensearbeidere	70		45	
Håndverk	117	1	31	
Industri ellers	1084	123	26	7
Andre erhverv	469	1916*	84	554**
I alt over 15 år	2291	2120	596	606
I alt under 15 år	859	855	192	184
Sum	3150	2975	788	790

Samlet befolkning i Idd herred: 6125, pr. km² 17,23.

Samlet befolkning i Aremark herred: 1578, pr. km² 5,47.

De fleste industrifolk er beskjeftiget ved fabrikker i Halden, foruten i stenbruddene ved Iddefjorden. I denne nordvestlige del av herredet bor også de fleste mennesker som i statistikken er opført under «Hussamlinger på landet».

Til belysning av jordbruksforholdene er medtatt noen tall hentet fra jordbrukstillingen i 1929:

* Herav 1093 husmødre. ** Herav 240 husmødre.

Antall jordbruk fordelt etter størrelsen av deres innmarksareal.

Klasse		Idd				Aremark			
		Skyld- satte bruk	Ikke skyld- satte bruk	Sum	0/0	Skyld- satte bruk	Ikke skyld- satte bruk	Sum	0/0
1	Boliger, inntil 2 dekar innmark . .	177	186	363	41,9	9	9	18	6,0
2	Boligbruk, 2,1—5 " " . .	32	27	59	6,8	5	0	5	1,6
3	Småbruk, 5,1—10 " " . .	30	20	50	5,8	4	7	11	3,6
4	" 10,1—20 " " . .	50	37	87	10,1	15	17	32	10,4
5	Småbruk og mindre gårdsbruk, 20,1—50 dekar innmark	104	24	128	14,8	61	28	89	29,1
6	Gårdsbruk, 50,1—100 dekar innmark .	101	5	106	12,2	78	4	82	26,8
7	" 100,1—200 " " . .	52	0	52	6,0	53	0	53	17,3
8	" 200,1—300 " " . .	15	0	15	1,7	13	0	13	4,2
9	" 300,1—500 " " . .	5	0	5	0,6	3	0	3	1,0
10	" 500,1—700 " " . .	1	0	1	0,1	0	0	0	0,0
	Sum	567	299	866	100	241	65	306	100

Av denne sammenstilling fremgår det at hele 48,7 % av alle bruk i Idd hører til klasse 1 og 2, bruk med inntil 5 dekar innmark. Sammenholder man dette med oppgavene over folkemengdens fordeling, synes det rimelig at de fleste boliger og boligbruk tilhører industrifolk. For øvrig har de fleste bruk en størrelse mellom 20 og 100 dekar.

I Aremark hvor største delen av befolkningen er knyttet til jord- og skogbruk, finnes som man kunde vente meget få bruk i de minste klasser. Her tilhører 73,2 % av alle bruk klassene 5, 6 og 7 med en størrelse fra 20 til 200 dekar innmark.

De to herreders landareal fordeler sig slik:

	Idd		Aremark	
	Dekar	0/0	Dekar	0/0
Dyrket jord	26,770	7,53	20,240	7,02
Naturlig eng	540	0,15	1,460	0,50
Utslätter	40	0,01	20	0,01
Produktiv skog	249,010	70,05	223,030	77,32
Annen mark	79,110	22,26	43,690	15,15
Sum	355,470	100,00	288,440	100,00

Landarealets prosentvise fordeling er omtrent likt for begge herreder. Sammenlignet med de tilsvarende tall for Østfold fylke er det

forholdsvis mindre dyrket jord i Idd og Aremark og forholdsvis mere produktiv skogmark.

Bruken av den dyrkede jord svarer i hovedtrekkene til gjennomsnittet i Østfold for Idds vedkommende. I Aremark er det forholdsvis mere eng og mindre åpen åker.

	I % av dyrket jord	
	Ialt åpen åker	Eng
Idd herred	40,86	59,14
Aremark herred	31,68	68,32
Østfolds bygder	39,87	60,13

Jordens bruk til de forskjellige åkervekster fremgår av følgende sammenstilling (Jordbrukstillingen 1929):

	Idd		Aremark	
	Dekar	% av dyrket jord	Dekar	% av dyrket jord
<i>Korn og erter dyrket til modning:</i>				
Høsthvete	48	0,18	16	0,08
Vårhvete	948	3,54	608	3,00
Høstrug	1158	4,33	558	2,76
Vårrug	180	0,67	34	0,17
Bygg	573	2,14	431	2,13
Havre	4537	16,94	2802	13,84
Blandkorn	42	0,16	0	0,00
Erter	10	0,04	5	0,02
Sum	7496	28,00	4454	22,00
<i>Andre åkervekster:</i>				
Grønnfôr	375	1,33	171	0,85
Poteter	1208	4,51	585	2,89
Fôrnepe	530	1,98	187	0,92
Kålrot	125	0,47	13	0,06
Kål	53	0,20	1	0,005
Gulrot	32	0,12	1	0,005
Andre vekster	432	1,61	40	0,20
Brakk og hvileland	707	2,64	961	4,75
Sum	3444	12,86	1959	9,68

Blandt kornartene inntar havren den dominerende plass i begge herreder, men det er sannsynlig at hvetedyrkingen er utvidet siden 1929. Fôrnepe og især kålrot optar forholdsvis lite areal, mindre i Aremark enn i Idd. Av kål, gulrot og «andre vekster» dyrkes det mere

i Idd, antagelig for en del til salg i Halden. «Brakk og hvileland» op-
tar i Idd større plass enn fórnepe og kálrot, og i Aremark næsten det
femdobbelte areal.

Antall husdyr ved tellingen 20. juni 1929:

	Hester	Storfe	Sauer	Svin	Geiter
Idd herred	524	2866	415	764	1
Aremark herred	335	1826	372	363	1

Areal eng på dyrket jord som brukes til beite er for Idd oppgitt til
1262 dekar og for Aremark til 664 dekar. Selv om man legger til
areal naturlig eng, blir det allikevel lite areal godt beite sammenlig-
net med husdyrholdet. Flere steder går da kuene på skog- og myr-
beite, der som oftest er av mindre god kvalitet. Å utvide beitearealet
ved å kultivere myr av passende kvalitet kan nok noen steder la sig
gjøre, men er ikke alltid så greit p. g. a. gårdenes beliggenhet i for-
hold til myrene.

I Aremark kunde det i flere tilfelle skaffes beite på nedlagte
husmannsplasser eller gamle havreskifter. Det er nemlig her en
mengde nedlagte husmannsplasser. Aremark jordstyre har således
meddelt oss at det er nedlagt i alt 61 plasser tilhørende 33 gårder in-
nen Aremark herred. De fleste plasser er nok små og ligger forholds-
vis avsides og tungvint til, men noen må med fordel kunne utnytt-
es som kulturbeite. Mange nedlagte plasser brukes nok som beite alle-
rede nu, men beitet blir ofte dårlig vedlikeholdt og gjødslet og gror
til med skog etterhvert.

Utpinte havreskifter som brukes til beite treffes også flere steder.
Ofte er gjødsling og stell her mindre tilfredsstillende, og det er ikke
fritt for at skogen også her begynner å komme. Denne jord har vært
sterkt utpint for plantenæring gjennom en årrekke og er derfor tung
å få i god hevd, men den ligger oftest like i nærheten av gårdene, så
det måtte kunne lønne sig å sette den istand igjen. Interessen for
husdyrholdet øker stadig, og man vil i lengden ikke komme utenom
anlegg av gode kulturbeiter.

Klimaet i de to herreder belyses delvis av følgende opgaver som
velvilligst er meddelt oss av Det norske meteorologiske institutt:

	Halden	Krappeto i Idd	Strømsfoss i Aremark	Øy- mark
Normal nedbørshøide i mm	715	736	734	695
Normal nedbørshøide mai—aug. i mm.	261	277	261	271
Midlere antall dager med min. temp. under 0° C.	134	156		
Normal lufttemperatur mai—aug. C°	14,3	12,95		13,03
Normal luttemperatur, C°	6,2	4,9		4,5

Nedbørens fordeling på årets enkelte måneder er ikke medtatt her, men den er stort sett noenlunde gunstig. I juni er imidlertid nedbøren i minste laget. Normaltemperaturen er heller ikke verst, for månedene mai—august varierer den mellom 12,95° på Krappeto og 14,30° i Halden. For Strømsfoss har vi ingen opgaver over temperaturen, men sannsynligvis er den omtrent som i Øymark. Normaltemperaturen for månedene mai—august ligger nok over 12° både i Idd og Aremark. Halden og Krappeto, som vi har opgaver fra, har ingen frostdager i månedene juni, juli og august. Halden har to frostdager i mai, men ingen i september, og Krappeto har 5 frostdager i mai og september. For klimaets skyld er det således ingenting i veien for å drive intensivt jordbruk i de to herreder.

Når det gjelder jord til nydyrking og bureising er Idd heldigere stillet enn Aremark. Dette fremgår bl. a. av opgavene i jordbruksstillingen av 1929. I Idd er opgitt som dyrkbart areal 4444 dekar, hvorav 3122 dekar er produktiv skogmark. De samme tall for Aremark er henholdsvis 922 og 783 dekar (naturlig eng fra regnet). Som det sees er det mest opgitt produktiv skogmark som dyrkingsjord.

Hvis man tar myrene i bruk skulde man i hvert fall foreløpig kunde undgå å ta større arealer god skogmark til dyrkingsjord, iallfall hvis bureising og nydyrking ikke blir drevet mere intenst enn hittil. Skulde det imidlertid bli betydelig efterspørsel efter jord, er ikke myrarealene større enn at det også må tas skikket skogmark så langt det ansees forsvarlig.

I årene 1918 til 1936 er det opgitt å være nydyrket 991 dekar i Idd og 510 dekar i Aremark. Av bureisingsbruk er anlagt 3 stykker i Idd og 1 i Aremark i tiden 1921—36. Det har således ikke vært noen stor fart i nydyrkings- og bureisingsarbeidet her. Jordstyrets formann i Aremark opplyser at det for tiden er liten efterspørsel efter jord til bureising i dette herred. I Idd som jo har mere ledig jord, er visstnok efterspørselen noe større.
